

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Η τρομοκρατία ως μορφή πολιτικής βίας: πόσο αποτελεσματική είναι;

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεώργιος Μακρίδης

Αθήνα, 2018

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Ανδρέας Γκόφας, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (επιβλέπων)

Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Γεώργιος Μακρίδης, 2018.

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Στην ιδέα ενός λιγότερο βίαιου κόσμου

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	4
Περίληψη	5
Abstract.....	6
Εισαγωγή	7
Α' Μέρος	9
Κεφάλαιο 1: Αναζητώντας έναν ορισμό για την τρομοκρατία.....	9
Κεφάλαιο 2: Βασικές τυπολογίες του φαινομένου	14
2.1 Γεωγραφικό κριτήριο.....	15
2.2 Χρονικό κριτήριο	15
2.3 Τρόπος λειτουργίας.....	16
2.4 Κινητήρια ιδεολογία	17
2.5 Επαναστατική/Υπο-επαναστατική/κρατική ή κρατικά επιχορηγούμενη.....	18
Κεφάλαιο 3: Γιατί τρομοκρατία;	19
3.1 Θεωρητικές Προσεγγίσεις	19
3.1.1 Εργαλειακή προσέγγιση.....	19
3.1.2 Οργανωσιακή προσέγγιση	20
3.1.3 Εκφραστική προσέγγιση.....	21
3.1.4 Προσέγγιση ατομικού επιπέδου.....	21
3.2 Αιτιακή διαδικασία	22
3.3 Στόχοι.....	24
Κεφάλαιο 4: Ποιες στρατηγικές ακολουθεί;.....	27
Κεφάλαιο 5: Το ζήτημα της αποτελεσματικότητας της τρομοκρατίας	28
Β' Μέρος: Περιπτώσιολογική μελέτη	38
Boko Haram	40
Ιστορικό	40
Αποτελεσματικότητα	44
Al-Shabaab.....	46
Ιστορικό	46
Αποτελεσματικότητα	50
Γ' Μέρος: Συμπεράσματα.....	53
Πηγές – Βιβλιογραφία	59

Περίληψη

Γιατί κάποιες ομάδες στρέφονται στην πολιτική βία και συγκεκριμένα στην τρομοκρατία; Είναι η αποτελεσματικότητα της που την κάνει ελκυστική επιλογή ή τελικά η προσφυγή σε αυτή συνδέεται με άλλους παράγοντες; Είναι η μόνη επιλογή που διαθέτουν ορισμένες ομάδες και άτομα για να διεκδικήσουν τους στόχους τους; Πως καθορίζονται αυτοί οι στόχοι και ποια κίνητρα και αιτίες τους καθοδηγούν; Επιχειρώντας λοιπόν, να απαντηθούν τα παραπάνω ερωτήματα η παρούσα εργασία, αφού οριοθετεί εννοιολογικά τη μελέτη της τρομοκρατίας, εξετάζει το ζήτημα της αποτελεσματικότητάς της, ακολουθώντας μία ανάλυση σε τρία επίπεδα: στο στρατηγικό, στο οργανωσιακό και στο τακτικό. Προκειμένου να συντεθεί ένα θεωρητικό πλαίσιο για τη μελέτη του ζητήματος, παρουσιάζονται κάποιες από τις υπάρχουσες προσεγγίσεις. Στη συνέχεια η εργασία ερευνά το ζήτημα της αποτελεσματικότητας μέσα από τη μελέτη δύο περιπτώσεων: της τρομοκρατικής οργάνωσης Boko Haram στη Νιγηρία και της τρομοκρατικής οργάνωσης Al-Shabaab στη Σομαλία. Πως αντιλαμβάνονται οι παραπάνω ομάδες την αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας; Εν κατακλείδι, παρουσιάζεται μία καθολική εικόνα της παρούσας μελέτης, μέσα από τη συνδυαστική παρουσίαση των συμπερασμάτων που εξάγονται τόσο από την ανασκόπηση της θεωρίας όσο και από τη μελέτη των περιπτώσεων.

Λέξεις κλειδιά: τρομοκρατία, αποτελεσματικότητα, πολιτική βία, διεθνείς σχέσεις, Boko Haram, Al-Shabaab

Abstract

Why do some groups turn to political violence and more specifically to terrorism? Is the effectiveness of this option that makes it so appealing or the decision making to commit with terrorism is more associated with other factors? Is terrorism the only option for certain groups and individuals to pursue their goals? How are these goals determined and what motives and causes are driving them? Therefore, trying to answer the above questions, this dissertation as it conceptually defines the study of terrorism, examines the issue of its effectiveness, following a three-level analysis: strategic, organizational and tactical. Some of its existing approaches are presented, in order to compose a theoretical framework for the study of the issue. The dissertation subsequently explores the issue of effectiveness through the case study of two terrorist organizations: the organization Boko Haram in Nigeria and the organization Al-Shabaab in Somalia. How do the above groups perceive the effectiveness of terrorism? In conclusion an overview of the study is presented, through the combined presentation of the conclusions drawn both from the review of the theory and from the case studies.

Keywords: terrorism, effectiveness, political violence, international relations, Boko Haram, Al-Shabaab

Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότεροι ερευνητές ασχολούνται με τη μελέτη του φαινομένου της τρομοκρατίας. Η χρήση του όρου «τρομοκρατία» απασχολεί, σχεδόν καθημερινά, ένα μεγάλο τμήμα του δημόσιου και πολιτικού διαλόγου. Τι σημαίνει όμως τρομοκρατία και γιατί κάποιες ομάδες προσφεύγουν σε αυτή για να επιτύχουν τους σκοπούς τους; Είναι η αποτελεσματικότητα της που την κάνει μία ελκυστική επιλογή ή τελικά άλλοι λόγοι συνδέονται με την υιοθέτηση της; Τι σκοπούς έχουν οι τρομοκρατικές οργανώσεις και τι επιλογές έχουν για να τους διεκδικήσουν;

Η παρούσα διπλωματική εργασία που εκπονείται στο πλαίσιο του Μ.Π.Σ. «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγικές Σπουδές» του Τμήματος «Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών» του Παντείου Πανεπιστημίου, επιχειρεί να απαντήσει στα προαναφερόμενα ερωτήματα. Στοχεύει στη μελέτη της τρομοκρατίας και πιο συγκεκριμένα σε ζητήματα που αφορούν στον ορισμό της, στα κίνητρα και στα αίτια που οδηγούν σε αυτή, στους στόχους που επιδιώκουν οι τρομοκράτες, ενώ επικεντρώνεται στο ζήτημα της αποτελεσματικότητας της. Πετυχαίνει λοιπόν, η τρομοκρατία τους σκοπούς για τους οποίους υιοθετήθηκε;

Μεθοδολογικά, η παρούσα εργασία μελετά την υπάρχουσα βιβλιογραφία για τα ζητήματα που προαναφέρθηκαν, υπογραμμίζοντας τη σημασία τους για την εξέταση του κεντρικού ερευνητικού ερωτήματος που αφορά στην αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας. Επιπλέον, αξιοποιώντας το αναπτυχθέν θεωρητικό πλαίσιο, επεκτείνεται στην περιπτωσιολογική μελέτη δύο τρομοκρατικών οργανώσεων, επιχειρώντας να κατανοήσει πως η τρομοκρατία συνεισέφερε στην διαδικασία επίτευξης των στόχων αυτών των οργανώσεων. Η δομή που ακολουθείται είναι η κάτωθι:

Στο Α' Μέρος, εξετάζονται θεωρητικά ζητήματα σχετικά με την τρομοκρατία και την αποτελεσματικότητα της. Αρχικά, περιγράφεται και οριοθετείται η μελέτη του φαινομένου, μέσα από την αναζήτηση ενός ορισμού, ενώ παρουσιάζονται και ορισμένες από τις αφορώσεις στο ζήτημα τυπολογίες που έχουν αναπτυχθεί. Προκειμένου να αποσαφηνιστεί περαιτέρω η έννοια και το πλαίσιο μελέτης του φαινομένου, εξετάζονται μέσα από την παράθεση ορισμένων θεωρητικών προσεγγίσεων τα κίνητρα και οι λόγοι που τελικά οδηγούν μία ομάδα ή ένα άτομο στην τρομοκρατία. Επιπλέον, παρατίθενται ορισμένες κατηγορίες διάκρισης των

στόχων των τρομοκρατικών οργανώσεων προκειμένου στη συνέχεια να παρατεθούν οι στρατηγικές που ακολουθούνται για την επίτευξη τους. Το Μέρος αυτό κλείνει με το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα, το ζήτημα της αποτελεσματικότητας της τρομοκρατίας και πως αυτό έχει μελετηθεί μέχρι σήμερα, ενώ παράλληλα καταλήγει σε ορισμένα συμπεράσματα και κάποιες εναλλακτικές προσεγγίσεις του.

Στο Β' Μέρος, έχοντας παρουσιάσει ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα της ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας που αφορά στην τρομοκρατία και στην αποτελεσματικότητα της, επιχειρείται η εξέταση του ζητήματος μέσα από την περιπτωσιολογική μελέτη δύο εκ των μεγαλύτερων και πιο φονικών τρομοκρατικών οργανώσεων: της Boko Haram στη Νιγηρία και της Al-Shabaab στη Σομαλία. Πως αντιλαμβάνονται αυτές οι οργανώσεις την αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας; Για κάθε μία από αυτές, παρουσιάζεται ένα προφίλ, μέσα από ένα σύντομο ιστορικό της πορείας τους, αναγκαίο για την κατανόηση των συνθηκών στο πλαίσιο των οποίων αυτές λειτουργούν. Επιπλέον, βάσει του προφίλ και της δράσης τους, αποτυπώνονται οι στόχοι που επιδιώκουν αυτές οι οργανώσεις μέσα από τις βίαιες εκστρατείες τους. Υιοθετώντας ένα τριπλό επίπεδο ανάλυσης εξετάζεται η αποτελεσματικότητα της βίας και συγκεκριμένα της τρομοκρατίας σε στρατηγικό, οργανωσιακό και τακτικό επίπεδο. Στο στρατηγικό επίπεδο ανάλυσης, εξετάζεται κατά πόσο οι κεντρικοί πολιτικοί στόχοι των οργανώσεων επιτυγχάνονται μέσα από τις βίαιες εκστρατείες που ακολουθούν. Στη συνέχεια, στο οργανωσιακό επίπεδο εξετάζεται πως η βία επηρεάζει τις ίδιες τις ομάδες στο ευρύτερο πλαίσιο δράσης τους και πόσο αποτελεσματική είναι στην επίτευξη οργανωσιακών στόχων. Τέλος, προκειμένου να μελετηθεί η αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας και η επιτυχία των οργανώσεων σε τακτικό επίπεδο, σχολιάζονται τα δεδομένα των επιθέσεων των υπό μελέτη τρομοκρατικών οργανώσεων, που έλαβαν χώρα από την ίδρυση τους μέχρι και το 2017.

Στο Γ' Μέρος, παρουσιάζονται τα γενικότερα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη της τρομοκρατίας και της αποτελεσματικότητας της τόσο από το θεωρητικό μέρος όσο και από την περιπτωσιολογική μελέτη. Συνδυαστικά, αποτυπώνεται μία καθολική εικόνα της παρούσας εργασίας, ενώ παράλληλα επιχειρείται μία νύξη στις επιπτώσεις που αφορούν στις ομάδες και στα άτομα που υιοθετούν την τρομοκρατία αλλά και στις κρατικές αντιτρομοκρατικές πολιτικές που κατά καιρούς υιοθετούνται.

Α' Μέρος

Κεφάλαιο 1: Αναζητώντας έναν ορισμό για την τρομοκρατία

Τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότεροι ερευνητές ασχολούνται με τη μελέτη του φαινομένου της τρομοκρατίας. Η χρήση του όρου «τρομοκρατία» απασχολεί, σχεδόν καθημερινά, ένα μεγάλο τμήμα του δημόσιου και πολιτικού διαλόγου. Όσο συχνά όμως κι αν εμφανίζεται ο όρος, η εννοιολόγηση του φαινομένου ενέχει ιδιαίτερη δυσκολία, αφού δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός που να το περιγράφει καθολικά.

Η έννοια της τρομοκρατίας, η οποία εμφανίστηκε τον 18^ο αιώνα κατά τη Γαλλική Επανάσταση και ήταν συνδεδεμένη με τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου, έχει αλλάξει αρκετές φορές και έχει λάβει διαφορετικές ερμηνείες και προεκτάσεις. Αυτή η μεταβολή και μετεξέλιξη συμβαίνει όχι μόνο γιατί αποτελεί ένα δυναμικά εξελισσόμενο φαινόμενο, αλλά διότι επιπλέον η έννοια ενέχει μια υποκειμενικότητα, ένα ζήτημα οπτικής στην οριοθέτηση και την εννοιολόγηση της (Cronin, 2002, σ. 32). Εδώ ακριβώς λοιπόν, έγκειται και μία από τις δυσκολίες ορισμού του φαινομένου. Ακόμη μία παράμετρος που δυσχεραίνει στον ορισμό της, είναι το γεγονός ότι η ίδια η έννοια της τρομοκρατίας έχει χρησιμοποιηθεί εργαλειακά από διάφορες κυβερνήσεις είτε για να απομονώσουν και να προσβάλλουν τους εγχώριους και διεθνείς αντιπάλους τους είτε όταν το επιβάλλουν οι γεωπολιτικές συνθήκες (Abrahms, 2017, σ. 3). Ονοματοδοτώντας ένα φαινόμενο, μία κατάσταση, ένα κίνημα ή μία οργάνωση, αυτά γίνονται αμέσως γνωστά με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Ως εκ τούτου, η ονοματοδοσία επιτρέπει ορισμένες μορφές διερεύνησης και αποκλείει άλλες. Αναμφισβήτητα, αυτές οι απλουστεύσεις συνεισφέρουν στην κατανόηση της πολυπλοκότητας του κόσμου, μία ανάγκη ωστόσο, που στην περίπτωση της τρομοκρατίας μπορεί να αξιοποιηθεί ποικιλοτρόπως από τις διάφορες πολιτικές ατζέντες (Bhatia, 2005, σ. 5)

Όπως συνέβη και με άλλες έννοιες των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, πολλές φορές στην προσπάθεια ορισμού του φαινομένου συμπεριλήφθηκαν περιστατικά τα οποία παρουσίαζαν κοινά χαρακτηριστικά, οδηγώντας σε ομαδοποιήσεις και ταξινομήσεις του φαινομένου, ενώ σε κάποιες άλλες περιπτώσεις δεν παρουσίαζαν κανένα κοινό χαρακτηριστικό, δυσχεραίνοντας ακόμη περισσότερο την εύρεση ενός σαφούς και διακριτού ορισμού. Έτσι, η έννοια κινδύνευε από τη μία

από γενικότητα και ασάφεια, όταν επιχειρούνταν να συμπεριληφθούν σε αυτόν τα περισσότερα των χαρακτηριστικών που εμφανίζονταν, ενώ από την άλλη, από αδυναμία εξυπηρέτησης ενός αναλυτικού σκοπού, απουσία εύρους εφαρμογής.

Ακόμη και σήμερα, η ανάγκη ενός ενιαίου ορισμού του φαινομένου της τρομοκρατίας για την πλήρη χαρτογράφηση και κατανόηση του, απασχολεί πολλούς ακαδημαϊκούς κλάδους (ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, πολιτικές επιστήμες, διεθνείς σχέσεις, νομική κ.ά.) από τους οποίους προέρχονται πολυάριθμοι και διαφορετικοί ορισμοί. Αυτή η διεπιστημονικότητα, η οποία ενέχεται στη φύση του φαινομένου, προσφέρει σε κάποιον τη δυνατότητα να μελετήσει διαφορετικές πτυχές και προσεγγίσεις του. Όπως αναφέρει ο Laqueur (1986) *«Δεν υπάρχει συμφωνία σε έναν ορισμό και ούτε πρόκειται να υπάρξει στο άμεσο μέλλον ... Δεν υπάρχει κάτι τέτοιο, μία τρομοκρατία καθαρή και αναλλοίωτη, συγκεκριμένη και αμετάβλητη, συγκρίσιμη με χημικό στοιχείο, αλλά μάλλον υπάρχουν πολλές τρομοκρατίες»* (σ. 88). Σύμφωνα με τον Schmid (2011), κάποιος, προκειμένου να ερμηνεύσει ή να μελετήσει καλύτερα κάποιες πτυχές του φαινομένου μπορεί να ερμηνεύσει τις τρομοκρατικές πράξεις ως/και έγκλημα, πολιτική, πόλεμο, επικοινωνία, θρησκευτική σταυροφορία/τζιχάντ. Καμία από τις παραπάνω δεν αποτελεί τη σωστή ή μοναδική επιλογή μελέτης, ενώ υποστηρίζει ότι *«η τρομοκρατία αλλάζει, όσο τα μέσα της βίας και της επικοινωνίας αλλάζουν και τα πλαίσια εξελίσσονται»* (σ. 2). Αυτή η συνάντηση των διαφορετικών αρχών και μεθόδων που προέρχεται ακριβώς από τις διαφορετικές οπτικές των διάφορων κλάδων, αφενός αποτελεί ένα εφιαλτήριο γνώσης και φαντασίας στη μελέτη του φαινομένου, αφετέρου όμως μπορεί να δημιουργήσει κάποια σύγχυση. Σύγχυση που μπορεί να σταθεί ως άλλο ένα εμπόδιο στην ανάπτυξη ενός γενικού ορισμού του φαινομένου (Crenshaw, 1992, σ. 5).

Μία προσπάθεια ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας, μετά από ενδελεχή μελέτη πολλών ορισμών, επιχείρησε να κάνει στο έργο του ο Schmid το 1984. Προσπάθησε να δομήσει και να ταξινομήσει τα κύρια χαρακτηριστικά που περιλαμβάνονται στους περισσότερους ορισμούς, από τα οποία τελικά συνθέτει έναν ορισμό που περιλαμβάνει τα πιο βασικά από αυτά. Η προσπάθειά του αυτή συνεχίστηκε λίγο αργότερα περιορίζοντας τον πρώτο ορισμό του (Schmid & Jongman, 1988), ενώ αρκετά χρόνια μετά επιχείρησε να συγκρίνει ακαδημαϊκούς και κυβερνητικούς ορισμούς του φαινομένου (Schmid, 2004). Την ίδια χρονιά, οι Weinberg, Pedahzur και Hirsch-Hoefler προσπάθησαν να αναλύσουν ορισμούς από έγκριτα περιοδικά που ασχολούνται με την τρομοκρατία για να καταλήξουν σε έναν

περιορισμένο ορισμό που περιελάμβανε μόνο πέντε στοιχεία (Weinberg, Pedahzur, & Hirsch Hoefler, 2004). Η προσπάθεια του Schmid συνεχίστηκε, και το 2011 πρότεινε έναν αναθεωρημένο ορισμό συνοδευόμενο από κάποιες επεξηγηματικές προτάσεις. Ακόμη όμως και ο Schmid μετά από αυτή την εξαντλητική προσπάθεια, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι παρόλο που η εύρεση ενός πλήρους και κοινά αποδεκτού ορισμού δεν θα επιτευχθεί ποτέ, είναι αναγκαία η σύγκλιση και η συμφωνία των ακαδημαϊκών τουλάχιστον ως προς τα βασικά στοιχεία του ορισμού (Schmid, 2011, σ. 85). Μολονότι, λοιπόν, δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός και απόλυτος ορισμός της τρομοκρατίας και κάθε ένας από αυτούς είναι διακριτός στις λεπτομέρειες του, το φαινόμενο μπορεί να προσδιοριστεί γενικά. Όπως αναφέρει ο Laquer (1986) *«μοιάζει στην έννοια της πορνογραφίας: δύσκολο να την περιγράψεις και να την καθορίσεις αλλά εύκολο να την αναγνωρίσεις όταν τη δεις»* (σσ. 88-89).

Όπως ισχυρίζεται ο Oberschall (2004), η χρήση της βίας για την επίτευξη πολιτικών σκοπών είναι ένα σύνηθες φαινόμενο και μελετώντας την τρομοκρατία μέσα στο πλαίσιο της θεωρίας της συλλογικής δράσης, την διακρίνει, μεταξύ άλλων, από το κοινό ποινικό έγκλημα (σ. 26). Η μελέτη της τρομοκρατίας στο πλαίσιο της πολιτικής βίας είναι συχνή. Η έννοια της πολιτικής βίας μπορεί να καθοριστεί ευρέως, περιλαμβάνοντας πολλές μορφές και τρόπους. Είναι η βία που ασκείται με πολιτικά κίνητρα και σκοπούς, ενώ μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως τακτική τόσο από κρατικούς όσο και από μη κρατικούς δρώντες. Η μορφή που μπορεί να λάβει εξαρτάται από πολλούς παράγοντες: προς τα ποιον στρέφεται, από ποιον ασκείται, τι μέσα χρησιμοποιεί, το ισοζύγιο ισχύος ανάμεσα στους εμπλεκόμενους κ.ά.. Σύμφωνα με τον Guir (1970) ως πολιτική βία θεωρούνται *«όλες οι συλλογικές επιθέσεις μέσα σε μια πολιτική κοινότητα εναντίον του πολιτικού καθεστώτος, των παραγόντων της (συμπεριλαμβανομένων των ανταγωνιστικών πολιτικών ομάδων καθώς και των πληθυσμών) ή των πολιτικών της με σκοπό την καταστροφή του πολιτικού αντιπάλου και την επιβολή πολιτικών σκοπών»*. Το μέγεθος της πολιτικής βίας έχει τρεις συνιστώσες που αφορούν στην έκταση της συμμετοχής στην υπό ανάλυση πολιτική μονάδα, στην καταστροφικότητα της δράσης και στη διάρκεια της βίας (σσ. 3-4, 9). Στο ίδιο πλαίσιο, η Crenshaw (1981, 1992, 2014) αναφέρει ότι οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί συμφωνούν ότι η τρομοκρατία είναι μία μορφή πολιτικής βίας και πως η τρομοκρατική βία επικοινωνεί ένα πολιτικό μήνυμα. Παράλληλα, ο Hoffman (2006) ορίζει την τρομοκρατία ως την σκόπιμη πρόκληση και εκμετάλλευση του φόβου μέσω της βίας ή της απειλής βίας για την επίτευξη μίας πολιτικής αλλαγής. Η

τρομοκρατία είναι σχεδιασμένη να παράγει δύναμη εκεί που δεν υπάρχει καθόλου ή να την παγιώνει εκεί που υπάρχει λίγη. Μέσω της δημοσιότητας που δημιουργείται από τη βία, οι τρομοκράτες σκοπεύουν να αποκτήσουν ένα πλεονέκτημα, μία επίδραση και ισχύ στα οποία ειδάλλως θα υστερούσαν, για να επηρεάσουν την πολιτική αλλαγή είτε τοπικά είτε σε διεθνή κλίμακα (σσ. 40-41). Ο οργανισμός RAND, αναφέρει ότι η τρομοκρατία καθορίζεται από τη φύση της πράξης και όχι από την ιδιότητα των δραστών ή τη φύση της αιτίας, ενώ παράλληλα διακρίνει ως βασικά της στοιχεία τα ακόλουθα: *βία ή απειλή βίας, προμελετημένη πρόκληση φόβου και επαγρύπνησης, σκοπούμενη για τον εξαναγκασμό ορισμένων δράσεων, με κίνητρο κάποιο πολιτικό σκοπό, που κατευθύνεται προς τους πολίτες και μπορεί να είναι από μία ομάδα ή από ένα άτομο*¹.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω και αναλύοντας κανείς τη σχετική βιβλιογραφία, μπορεί να διαπιστώσει ότι υπάρχει μία μερική συμφωνία ως προς κάποια από τα χαρακτηριστικά του φαινομένου της τρομοκρατίας που αφορούν στη φύση, στους σκοπούς, στα κίνητρα και στον συμβολικό της χαρακτήρα. Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η τρομοκρατία έχει στον πυρήνα της τη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας, η οποία τη διαχωρίζει από άλλες μη βίαιες πολιτικές δράσεις, όπως π.χ. απεργίες ή διαδηλώσεις (*φύση*). Είναι θεμελιωδώς και εγγενώς πολιτική πράξη και έχει έναν πολιτικό στόχο που θα επιφέρει όφελος στην κοινότητα που επικαλείται ότι εκπροσωπεί (*σκοποί & κίνητρα*) (Hoffman, 2006, σ. 2). Και τέλος, η τρομοκρατία, μέσω των μορφών έκφρασής της, έχει σκοπό να περάσει ένα ευρύτερο μήνυμα από τα άμεσα αποτελέσματα της ίδιας της πράξης (Neumann & Smith, 2008, σ. 9). Τα κύρια θύματα των τρομοκρατικών πράξεων είναι κατά κύριο λόγο οι πολίτες και οι άμαχοι, που δεν έχουν καμία άμεση ευθύνη για την διαμάχη που κινητοποιεί την τρομοκρατία. Αυτά τα άμεσα θύματα λειτουργούν ως διαμεσολαβητές, ως αποστολείς ενός μηνύματος για άτομα από διαφορετικό κοινό και ομάδες (Schmid, 2011, σ. 87) (*συμβολικός χαρακτήρας*).

Προκειμένου να αποσαφηνιστεί ακόμη περισσότερο η έννοια της τρομοκρατίας μπορεί να διακριθεί από τις παρακάτω:

Κρατική/κρατικά επιχορηγούμενη τρομοκρατία: Η τρομοκρατία δεν είναι μονοπώλιο των ατόμων ή των ομάδων, ή γενικότερα των μη κρατικών δρώντων (Neumann & Smith, 2008, σ. 12). Από την πλευρά του το κράτος μπορεί να ασκήσει

¹ <https://www.rand.org/nsrd/projects/terrorism-incidents/about/definitions.html>

πολιτική βία είτε με κρατικούς πράκτορες είτε με κρατικούς πληρεξούσιους χρησιμοποιώντας υλικά που παρέχονται από το ίδιο. Η βία δεν είναι απλώς προσανατολισμένη στην εκκαθάριση των εχθρών του καθεστώτος, αλλά έχει στόχο να προκαλέσει φόβο (Schmid, 2011, σ. 204). Τέτοια φαινόμενα εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της κρατικής τρομοκρατίας, η μελέτη της οποίας εκφεύγει της παρούσας εργασίας, αφού τα χαρακτηριστικά της (όπως οι αιτίες, οι μέθοδοι και η αποτελεσματικότητα) διαφέρουν σημαντικά από αυτά της τρομοκρατίας μη κρατικών δρώντων (Laqueur, 1986, σ. 89), (Kydd & Walter, 2006, σ. 52).

Ανταρτοπόλεμος/ανταρσία: Αυτό που συχνά οδηγεί στη σύγχυση των ορισμών αυτών είναι η άσκηση παρόμοιων τακτικών για τους ίδιους σκοπούς με την τρομοκρατία. Ως ανταρτοπόλεμος (guerrilla) θεωρείται συχνά το φαινόμενο όπου μία μεγαλύτερη ομάδα ένοπλων ατόμων που λειτουργεί ως στρατιωτική μονάδα επιτίθεται σε άλλες στρατιωτικές δυνάμεις. Συχνά κατέχει έδαφος και ασκεί κυριαρχία και επιρροή σε μία καθορισμένη γεωγραφική περιοχή και στους κατοίκους της. Από την άλλη, η ανταρσία (insurgency) παρόλο που μοιράζεται τα ίδια χαρακτηριστικά με τον ανταρτοπόλεμο διαφέρει ως προς τις στρατηγικές και τακτικές που χρησιμοποιεί, οι οποίες χαρακτηρίζονται περισσότερο από επιθέσεις “hit and run” (χτύπα και φύγε). Επίσης, συνδυάζει συντονισμένες πληροφοριακές και ψυχολογικές εμπόλεμες προσπάθειες για να κινητοποιήσει τη λαϊκή υποστήριξη ενάντια σε μία δύναμη. Σημειώνεται ότι οι παραπάνω κατηγορίες σε πολλές περιπτώσεις αλληλοκαλύπτονται, αφού πολλές οργανώσεις με το πέρασ του χρόνου μετεξελίσσονται αποκτώντας τη δυνατότητα να συνδυάσουν διάφορες τακτικές (Hoffman, 2006, σ. 35). Στο έργο των Jones και Libicki (2008), η ανταρσία αναφέρεται με πιο τεχνικά χαρακτηριστικά ως μία διαμάχη στο εσωτερικό ενός κράτους στην οποία μία ομάδα ή ομάδες επιχειρούν να αντικαταστήσουν μία κυβέρνηση, στην οποία (διαμάχη) συνολικά πάνω από 1000 άτομα έχουν χάσει τη ζωή τους και πάνω από 100 άτομα σε κάθε πλευρά (σ. 9).

Κοινό ποινικό έγκλημα: Παρόλο που το κοινό ποινικό έγκλημα μπορεί να έχει την ίδια μορφή με την τρομοκρατία, οι σκοποί ή τα κίνητρα διαφέρουν ουσιαστικά. Ανεξαρτήτως εάν το κοινό έγκλημα γίνεται μεταξύ άλλων για την απόκτηση υλικών αγαθών ή για εκδίκηση, ο δράστης του λειτουργεί πρωταρχικά με εγωιστικά και προσωπικά κίνητρα. Επίσης, το κοινό έγκλημα δε σκοπεύει να έχει παρελκόμενα αποτελέσματα (π.χ. ψυχολογικά) μετά την εκτέλεση του. Δεν μεταφέρει κάποιο μήνυμα που απηχεί σε κάποιο κοινό. Στον αντίποδα, ο βασικός πυρήνας της

τρομοκρατικής βίας είναι η αλλαγή της καθεστηκυίας κατάστασης (Hoffman, 2006, σ. 36). Παρόλα αυτά το πλέγμα μεταξύ τρομοκρατίας και κοινού ποινικού εγκλήματος διευρύνεται συνεχώς. Πολλές τρομοκρατικές οργανώσεις έχουν στρατολογήσει μαχητές με ιδιαίτερα πλούσιο ποινικό παρελθόν, τακτική που ενισχύει τόσο τις οργανωμένες εγκληματικές ομάδες όσο και τις τρομοκρατικές. Οι σχέσεις μεταξύ του κοινού ποινικού εγκλήματος και των τρομοκρατικών οργανώσεων έχουν ταξινομηθεί σε τρεις τύπους: στη *συνύπαρξη*, όταν οι ομάδες μοιράζονται κάποιο γεωγραφικό χώρο, στη *συνεργασία*, όταν οι ομάδες είναι σε θέση να εξυπηρετούν αμοιβαία συμφέροντα μέσω προσωρινών συνεργασιών και στη *σύγκλιση*, όταν οι ομάδες αλληλεπιδρούν και αλληλοαπορροφούν μεθοδολογίες (Institute for Economics & Peace, 2017, σ. 66).

Παρόλο που όπως αναφέρθηκε οι ομάδες, οι οργανώσεις ή γενικότερα οι κρατικοί δρώντες που χρησιμοποιούν την τρομοκρατία έχουν κάποιον ή περισσότερους πολιτικούς σκοπούς δεν σημαίνει αυτόματα ότι δεν έχουν και άλλους συμπληρωματικούς ή και καταλυτικούς στόχους που συμπληρώνουν το κάδρο της δράσης τους. Τέτοιοι σκοποί αφορούν κυρίως στην ίδια την οργάνωση, όπως π.χ. η αύξηση των μελών της (Crenshaw, 1981, σ. 387). Σημειώνεται ότι η αναγωγή των τρομοκρατικών οργανώσεων σε πολιτικές οντότητες βοηθά στην κατανόηση των κινήτρων και της αποτελεσματικότητάς τους και δεν σημαίνει αυτόματα ότι μέσω αυτής της αναγωγής αποκτούν νομιμοποίηση (Krause, 2016, σ. 78).

Κεφάλαιο 2: Βασικές τυπολογίες του φαινομένου

Αφού επιχειρήθηκε να εννοιολογηθεί η έννοια της τρομοκρατίας, κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν κάποιες βασικές τυπολογίες της. Η διαδικασία της τυπολογίας γενικά μπορεί να ενισχύσει την ερμηνευτική δύναμη μιας έννοιας, αποδομώντας τη και δημιουργώντας υπο-τύπους, μέσα από την περιγραφή, ανάλυση και διερεύνηση των χαρακτηριστικών που παρουσιάζει, ώστε να παραχθούν αναλυτικότερα αποτελέσματα (Schmid, 2011, σ. 160). Οι πέντε τυπολογίες που παρουσιάζονται παρακάτω βασίζονται σε ορισμένα κριτήρια που εξήχθησαν από τη σύγκλιση ορισμένων δομικών χαρακτηριστικών που κατά περίπτωση εμφανίζει το φαινόμενο, όπως π.χ. τα κίνητρα, τον τρόπο λειτουργίας ή ακόμη και πιο γενικά βάσει του δρώντα και του σκοπού (επαναστατική, υπο-επαναστατική κλπ.). Η

αποτύπωση αυτών σκοπεύει στην καθολικότερη εννοιολογική σύλληψη του υπό εξέταση φαινομένου.

2.1 Γεωγραφικό κριτήριο

Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό οι τρομοκρατικές πράξεις διακρίνονται σε εγχώριες και διεθνείς. Η εγχώρια τρομοκρατία περιλαμβάνει ομάδες ή άτομα που εδράζονται και λειτουργούν εξολοκλήρου εντός ενός κράτους, χωρίς καμία εξωτερική κατεύθυνση και οι δράσεις τους κατευθύνονται προς την κρατική εξουσία και τον πληθυσμό της, σε αντίθεση με τις διεθνείς που εκφεύγουν των εθνικών συνόρων. Η διάκριση μεταξύ των δύο κατηγοριών εμφανίστηκε κυρίως τη δεκαετία του 1970 με τη διεθνοποίηση της τρομοκρατίας, όταν πλέον υποεθνικές ομάδες δρούσαν σε ξένες χώρες και συνεργάζονταν μεταξύ τους (Crenshaw, 1992, σσ. 3-4).

2.2 Χρονικό κριτήριο

Το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο η τρομοκρατία λαμβάνει χώρα αποτελεί σημαντικό στοιχείο του περιβάλλοντος εντός του οποίου αναπτύσσεται αιτιακά η τρομοκρατία (Crenshaw, 1995, σσ. 8-9). Μία ταξινόμηση που βασίζεται στο χρονικό στοιχείο παρουσιάζει στο έργο του ο Rapoport, ο οποίος προτείνει το διαχωρισμό της τρομοκρατίας σε «κύματα», τα οποία εδράζονται σε διαφορετικές αιτίες. Το *πρώτο κύμα*, με αναρχικό ιδεολογικό υπόβαθρο, διήρκησε από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι και την αρχή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και ξεκίνησε με τη Ρωσική επανάσταση κατά των τσαρικών μεταρρυθμίσεων, παράλληλα με την Αρμενική, Βαλκανική και αναρχική βία. Το *δεύτερο κύμα*, με αντι-αποικιακό πολιτικό υπόβαθρο, διήρκησε από τη δεκαετία του 1920 μέχρι και τη δεκαετία του 1960 και χαρακτηρίζεται από κινήματα εθνικού αυτοπροσδιορισμού. Το *τρίτο κύμα*, που παρακινήθηκε από τον Ψυχρό πόλεμο και τον πόλεμο στο Βιετνάμ, περιελάμβανε την αποσχιστική, επαναστατική και διεθνή τρομοκρατία, ενώ το κύριο χαρακτηριστικό δράσης των τρομοκρατικών οργανώσεων ήταν το λεγόμενο «αντάρτικο πόλεμων», η χρήση δηλαδή τακτικών ανταρτοπόλεμου σε κατοικημένες περιοχές. Το *τέταρτο κύμα* του θρησκευτικού εξτρεμισμού που εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1980 και συνεχίζει μέχρι σήμερα, επηρεάστηκε από την επανάσταση του Ιράν το 1979 και την ήττα των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν, γεγονότα που έδωσαν στη θρησκεία αφενός μία μεγαλύτερη πολιτική απήχηση και αφετέρου εδραίωσαν μία πεποίθηση ότι αυτή έχει την ικανότητα να αποδομήσει μία κρατική κοσμική υπερδύναμη (ΕΣΣΔ). Ο

συγγραφέας διατείνεται ότι παρόλο που υπάρχει μία αλληλεπικάλυψη στα κύματα, κάθε κύμα είναι διαφορετικό τόσο ως προς τις πηγές του όσο και προς τη δράση του (Rapoport, 2002).

2.3 Τρόπος λειτουργίας

Μια άλλη τυπολογία βασίζεται αναλογικά σε αυτή των επιχειρηματικών οργανώσεων. Έτσι, οι τρομοκρατικές ομάδες διακρίνονται βάσει των επιπέδων συγκέντρωσης πόρων και δραστηριοτήτων. Διακρίνονται τέσσερις τύποι: (1) *ιεραρχική δομή (hierarchy)*, (2) *δομή συστήματος ενοποιημένης παρουσίας (franchise)*, (3) *δομή κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών (venture capital)* και (4) *δομή είδους (brand)*. Οι ιεραρχικές δομές χρησιμοποιούν συγκεντρωμένες δραστηριότητες και πόρους και χαρακτηρίζονται από αυστηρές γραμμές διοίκησης. Οι δομές συστήματος ενοποιημένης παρουσίας συνδυάζουν κεντρικές λειτουργίες με αποκεντρωμένους πόρους. Οι δομές κεφαλαίων επιχειρηματικών συμμετοχών έχουν αποκεντρωμένες λειτουργίες και συγκεντρωμένους πόρους. Οι δομές είδους έχουν τον χαμηλότερο βαθμό συγκέντρωσης, με αποκεντρωμένους πόρους και λειτουργίες και βασίζονται κυρίως στην ιδεολογική αυτοδιάθεση και την ad hoc συνεργασία (Schmid, 2011, σ. 187).

Διάφορα τρομοκρατικά κινήματα έχουν υιοθετήσει τη στρατηγική των «*ακέφαλων δικτύων*» (*leaderless networks*) προκειμένου να αποπροσανατολίσουν τις διωκτικές αρχές και τις υπηρεσίες πληροφοριών. Αυτού του είδους η δικτύωση αποτελεί μία νεότερη δομή των τρομοκρατικών οργανώσεων, σε σχέση με την παραδοσιακή ιεραρχική δομή. Αναπαράγεται συχνά από άτομα που παρακινούνται και εμπνέονται ιδεολογικά από έναν ηγέτη ή κάποιο κίνημα, αλλά δεν ανήκουν επίσημα σε κάποια συγκεκριμένη τρομοκρατική ομάδα, ούτε ακολουθούν άμεσα τις διαταγές της ηγεσίας. Έτσι, άτομα ή μικρές ομάδες ατόμων τοποθετούνται εκτός της παγιωμένης διατακτικής αλυσίδας που τους θέλει να ακολουθούν συγκεκριμένες οδηγίες, αλλά προσπαθούν μέσω της ιδιωτικής τους προσπάθειας να πετύχουν τους στόχους της τρομοκρατικής οργάνωσης ή του γενικότερου κινήματος (Hoffman, 2006, σσ. 38-40). Ο Sageman (2017) αναφέρει ωστόσο, ότι αυτά τα άτομα που ανήκουν στην ευρύτερη κοινότητα και δρουν μόνα τους δεν διαφοροποιούνται από το σύνολο για να καταστήσουν αναγκαία μία νέα ταξινόμηση, όπως αυτή των «*μοναχικών λύκων*», αλλά λειτουργούν κάτω από μία κοινή μαχητική κοινωνική ταυτότητα, ως κανονικά μέλη μίας μεγαλύτερης ομάδας (σ. 40).

2.4 Κινητήρια ιδεολογία

Μία ακόμη διάκριση αφορά στην πηγή των κινήτρων που προβάλλει μία τρομοκρατική οργάνωση. Η διάκριση αυτή έχει υιοθετηθεί σήμερα από πολλούς οργανισμούς. Μία τέτοια διάκριση ακολουθεί και ο οργανισμός επιβολής του νόμου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Europol) κατά τη σύνταξη των ετήσιων εκθέσεων τρομοκρατίας². Αναφέρει ωστόσο, ότι πολλές οργανώσεις έχουν ως βάση πολλές κινητήριες ιδεολογίες, αλλά μία είναι αυτή που κυριαρχεί. Αναλυτικότερα:

Ακροαριστερή – Αναρχική: Οι οργανώσεις αυτές επιθυμούν την αντικατάσταση του πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού κρατικού συστήματος και τη μετατροπή του σε ένα κομμουνιστικό ή σοσιαλιστικό αταξικό καθεστώς. Η ιδεολογία τους είναι συχνά Μαρξιστική-Λενινιστική. Μια υποκατηγορία αποτελεί η αναρχική τρομοκρατία η οποία προωθεί μία επαναστατική, αντικαπιταλιστική και άναρχη ατζέντα.

Ακροδεξιά: Οι οργανώσεις αυτές στοχεύουν επίσης στην αντικατάσταση του πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού κρατικού συστήματος, με κεντρική ιδέα αυτή της υπεροχής, στο πλαίσιο ότι μία συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων μοιράζεται ένα κοινό χαρακτηριστικό (έθνος, φυλή, πολιτισμό κ.ά.) το οποίο είναι ανώτερο από άλλους ανθρώπους, παρέχοντας τους έτσι ένα φυσικό δικαίωμα να κυριαρχούν επί του υπόλοιπου πληθυσμού. Ο ρατσισμός, η ξενοφοβία και η απολυταρχία είναι συχνά χαρακτηριστικά των ακροδεξιών τρομοκρατικών οργάνωσης.

Μονοθεματική: Η μονοθεματική τρομοκρατία στοχεύει στην αλλαγή μίας συγκεκριμένης πολιτικής ή πρακτικής και όχι στην αντικατάσταση ολόκληρου του συστήματος. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις αυτής της κατηγορίας ενδιαφέρονται συνήθως για τα δικαιώματα των ζώων, για το περιβάλλον κ.ά.

Τζιχαντιστική: Η τζιχαντιστική τρομοκρατία βασίζεται σε ένα ιδεοληπτικό σύστημα που απορρίπτει τη δημοκρατία έναντι της θρησκείας και χρησιμοποιεί τον ιστορικό παραλληλισμό με τους σταυροφόρους του Μεσαίωνα, βάσει του οποίου οι Σουνίτες μουσουλμάνοι αντιμετωπίζουν σταυροφορία από τη συμμαχία Σιϊτών, Χριστιανών και Εβραίων. Η παρούσα διάκριση δεν αφορά μόνο στη τζιχάντ, αλλά επεκτείνεται σε διάφορες θρησκείες.

Εθνικο-πατριωτική & αποσχιστική: Οι ομάδες αυτής της κατηγορίας

² <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report>

παρακινούνται από τον εθνικισμό, την εθνικότητα και/η τη θρησκεία. Οι αποσχιστικές ομάδες αποζητούν ένα κράτος για τους εαυτούς τους (μέρος ενός μεγαλύτερου κράτους ή παράδοση ενός τμήματος σε άλλο κράτος). Σε τέτοιες ομάδες η ακροαριστερή ή ακροδεξιά ιδεολογία είναι συχνή.

2.5 Επαναστατική/Υπο-επαναστατική/κρατική ή κρατικά επιχορηγούμενη τρομοκρατία

Σύμφωνα με την ταξινόμηση αυτή που εδράζεται στο έργο του Wilkinson (1974), η τρομοκρατία διακρίνεται σε τρεις ευρείες κατηγορίες, την *επαναστατική*, την *υπο-επαναστατική* και την *κρατική ή κρατικά επιχορηγούμενη*. Η *επαναστατική* αφορά στα άτομα που μέσω της τρομοκρατίας αναζητούν την πλήρη κατάργηση του πολιτικού συστήματος και την αντικατάσταση του με νέες δομές. Αυτού του είδους η τρομοκρατία σχετίζεται με πολλά κινήματα και ομάδες που χρησιμοποίησαν συστηματικά την τρομοκρατία ως τακτική για να προκαλέσουν πολιτική επανάσταση. Η *υπο-επαναστατική* είναι λιγότερο συχνή και αφορά στην τροποποίηση της υπάρχουσας κοινωνικοπολιτικής δομής και πραγματοποιείται με πολιτικά κίνητρα που δεν σχετίζονται όμως με την επανάσταση ή την κρατική καταπίεση (π.χ. αλλαγή νομοθεσίας). Η *κρατική ή κρατικά επιχορηγούμενη* τρομοκρατία (η οποία αναφέρθηκε και παραπάνω) εφαρμόζεται από τις κυβερνήσεις – ή πιο συχνά από τμήματα των κυβερνήσεων – κατά των πολιτών της, κατά τμημάτων της αντιπολίτευσης ή κατά ξένων κυβερνήσεων ή ομάδων και περιλαμβάνει τη συστηματική χρήση τρομοκρατικών ενεργειών για την καταπίεση, καταστολή ή αποχή συγκεκριμένων ομάδων ή ατόμων ή μορφών συμπεριφοράς. Δρών μπορεί να είναι το κράτος, η άρχουσα εξουσία ή ακόμη και οι κρατικοί υπάλληλοι και μπορεί να κατευθύνεται προς έναν ολόκληρο πληθυσμό ή προς κάποιες ομάδες. Πολλά κινήματα καταφεύγουν συχνά στη μορφή αυτή για να ελέγξουν τα ίδια τους τα μέλη (σσ. 36-44).

Πέραν των ανωτέρω τυπολογιών του φαινομένου, θα μπορούσαν να αναφερθούν πληθώρα επιπρόσθετων που βασίζονται στη στρατηγική, στην τακτική, στον στόχο κ.ά. Ο κάθε ερευνητής βέβαια επικεντρώνεται σε αυτές που εξυπηρετούν τον ερευνητικό του σκοπό και τον οδηγούν σε πιο αναλυτικά και ισχυρά συμπεράσματα.

Κεφάλαιο 3: Γιατί τρομοκρατία;

Στα προηγούμενα κεφάλαια οριοθετήθηκε το πλαίσιο της εννοιολόγησης της τρομοκρατίας. Το παρόν κεφάλαιο αποτελείται από τρεις ενότητες: Στην πρώτη ενότητα θα παρουσιαστούν κάποιες από τις θεωρητικές προσεγγίσεις που εξηγούν τα κίνητρα για την προσφυγή στην τρομοκρατία. Στη δεύτερη ενότητα θα αποτυπωθούν προσεγγίσεις για τη γενικότερη αιτιακή διαδικασία που οδηγεί στην τρομοκρατία. Στην τρίτη ενότητα θα αναλυθούν σε υποκατηγορίες οι σκοποί των ομάδων και των ατόμων που επιλέγουν την τρομοκρατία. Πως προσεγγίζεται λοιπόν η τρομοκρατία για τις ομάδες και τα άτομα;

3.1 Θεωρητικές Προσεγγίσεις

3.1.1 Εργαλειακή προσέγγιση

Σύμφωνα με την εργαλειακή προσέγγιση ή αλλιώς στρατηγικό μοντέλο (strategic model), η οποία ορμάται από τη θεωρία των διαπραγματεύσεων (bargaining theory), η βία και συγκεκριμένα η τρομοκρατία ασκείται από μία ομάδα, εργαλειακά και ηθελημένα για την επίτευξη πολιτικών σκοπών (Abrahms, 2011, σ. 584). Έτσι, η τρομοκρατία είναι μια μορφή βίαιου εξαναγκασμού, μια διαδικασία διαπραγμάτευσης, που βασίζεται στη βλαπτική και εξαναγκαστική ικανότητα μιας ομάδας ως υποκατάστατο της χρήσης στρατιωτικής δύναμης (Crenshaw, 1987, σ. 13). Η ομάδα που υιοθετεί αυτή τη μορφή βίας λοιπόν, βασίζεται στη θεωρία του ορθολογικού δρώντα, σταθμίζοντας τα οφέλη και τα κόστη από τη χρήση της, τις εναλλακτικές της επιλογές καθώς και τις συνέπειες από την απραξία. Έτσι, καταλήγει στην επιλογή της τρομοκρατίας διότι εκτιμάται ότι άλλες μέθοδοι δεν θα πετύχουν ή ότι είναι χρονοβόρες, δεδομένων αφενός της παρατήρησης και της εμπειρίας που έχουν αποκτήσει και αφετέρου των συνθηκών αναγκαιότητας και υπεροχής του αντιπάλου (Crenshaw, 1998, σ. 8). Οι ομάδες αντιδρούν στις απειλές και στις ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται και οι οποίες καθορίζουν τελικά τις επιλογές που τους προσφέρονται (Crenshaw, 1992, σ. 7). Οι τρομοκρατικές οργανώσεις, λοιπόν, αποτελούμενες από ορθολογικούς δρώντες, επιλέγουν την τρομοκρατία ως αποτέλεσμα μίας απόφασης με υπολογισμένα τα κόστη και τα οφέλη, βασισμένες στην πεποίθηση ότι θα συμβάλλει εργαλειακά στην επίτευξη των στρατηγικών (πολιτικών) στόχων της οργάνωσης, θα είναι αποτελεσματικότερη από τις άλλες διαθέσιμες επιλογές και δεν θα υπονομεύσει άλλους σημαντικούς στόχους.

3.1.2 Οργανωσιακή προσέγγιση

Η προσέγγιση αυτή μελετά την εσωτερική πολιτική της οργάνωσης και η υιοθέτηση της τρομοκρατίας από μία ομάδα εξηγείται ως το αποτέλεσμα που απορρέει από την ανάγκη της ομάδας για επιβίωση, μέσα σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον, ανεξάρτητα από το αν η υιοθέτηση της επέφερε τα σκοπούμενα πολιτικά αποτελέσματα (Crenshaw, 1987, σ. 19). Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή μπορεί να ερμηνευθεί επιπλέον γιατί ομάδες με κοινούς στρατηγικούς στόχους μάχονται η μία την άλλη. Η ερμηνεία που δύναται να προκύψει σχετίζεται ακριβώς με την επιβίωση της ομάδας μέσα στο περιβάλλον δράσης της (Van Um, 2016, σ. 41), (Krause, 2013, σ. 273).

Η δεύτερη αυτή προσέγγιση κερδίζει τα τελευταία χρόνια αρκετούς υποστηρικτές, που εξετάζουν την πολιτική βία και την τρομοκρατία σε συνδυασμό με τη θεωρία των κοινωνικών κινημάτων. Σημειώνεται ότι η θεωρία αυτή ορίζει τα κοινωνικά κινήματα ως εκείνα τα άτυπα δίκτυα που βασίζονται σε κοινά πιστεύω και στην έννοια της αλληλεγγύης και τα οποία κινητοποιούνται για συγκρουσιακά ζητήματα, μέσα από τη συχνή χρήση διάφορων μορφών διαμαρτυρίας (Gunning, 2009, σ. 156). Στο πλαίσιο της θεωρίας αυτής, όπως υποστηρίζει ο Gunning (2009), η βία μελετάται ως μία από τις δυνατές επιλογές ενός δυναμικού και όχι στατικού κοινωνικού κινήματος, όχι μόνο ως μία ιδεολογική επιταγή ή τακτική επιλογή, αλλά ως παραγόμενο αποτέλεσμα μέσα στους κόλπους του κινήματος, με ιστορικό προηγούμενο.

Εξετάζοντας τις βίαιες ομάδες τόσο μέσα από την οργανωσιακή θεωρία όσο και μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της θεωρίας των κοινωνικών κινημάτων, δύναται κάποιος να αντλήσει στοιχεία που ειδάλλως θα ήταν αδύνατο να εξαχθούν μελετώντας αποκομμένα και μονοδιάστατα μία ομάδα. Επίσης, μέσα από αυτή την οπτική δύναται να τοποθετηθεί η βία στο κοινωνικό πλαίσιο και παράλληλα να εξεταστούν οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ομάδων του ίδιου κινήματος. Συνεπώς, η θεωρία των κοινωνικών κινημάτων, λόγω και του διεπιστημονικού χαρακτήρα της, αποτελεί ένα κατάλληλο πλαίσιο για τη μελέτη της πολιτικής βίας και της τρομοκρατίας, αφού οι τρομοκρατικές οργανώσεις έχουν παρόμοια διλήμματα και δυναμική με άλλες οργανώσεις και κινήματα, έχουν συλλογικές ταυτότητες και η τρομοκρατία λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο ενός ευρύτερου περιβάλλοντος με δομή πολιτικής ευκαιρίας (Beck, 2008, σ. 1576). Έτσι, πέρα από τους στρατηγικούς

σκοπούς που θέτει μία οργάνωση (και που πιθανόν παραλληλίζονται με τους στρατηγικούς σκοπούς άλλων ομάδων με κοινά πιστεύω) και τις τακτικές που ακολουθεί για να τους πετύχει, είναι ευχερέστερα κατανοητοί και οι οργανωσιακοί στόχοι που μπορεί να επιδιώκονται μέσα από τη χρήση βίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν είναι η βία που χαρακτηρίζει τα κοινωνικά κινήματα, καθώς δύναται να συνυπάρξουν στο ίδιο κοινωνικό κίνημα τόσο βίαιες όσο και μη βίαιες οργανώσεις με κοινά πιστεύω και στόχους, που διαφέρουν όμως στον τρόπο επιδίωξης τους (Gunning, 2009, σ. 160).

3.1.3 Εκφραστική προσέγγιση

Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, η επιλογή της τρομοκρατίας βασίζεται στην εκφραστική βία και κυρίως στο συναίσθημα. Έχει τις ρίζες της στην τιμή, την εκδίκηση και το θυμό. Χαρακτηρίζεται από παρόρμηση και αυθορμητισμό και στόχο έχει την συναισθηματική ικανοποίηση, ενώ συχνά είναι ασύνδετη με την αιτία της διαφοράς (Van Um, 2016, σσ. 14-15).

3.1.4 Προσέγγιση ατομικού επιπέδου

Η προσέγγιση του ατομικού επιπέδου μελετά το ίδιο το άτομο και τα κίνητρα που το οδηγούν για να ενταχθεί σε μία τρομοκρατική οργάνωση και να προβεί σε τρομοκρατικές πράξεις. Ενώ το περιβάλλον και κάποιες συνθήκες είναι ίδιες για πολλούς ανθρώπους, κάποιοι τελικά επιλέγουν την προσφυγή στην τρομοκρατία. Η τρομοκρατία δεν είναι μία αυτόματη αντίδραση στις συνθήκες ούτε μία καθαρά υπολογισμένη στρατηγική (Crenshaw, 1981, σ. 389). Στο παρελθόν η επιλογή της τρομοκρατίας επιχειρήθηκε να αποδοθεί σε ατομικές ψυχικές διαταραχές, προσέγγιση που πλέον δεν ισχύει και έχει αποσυνδεθεί στις περισσότερες των περιπτώσεων (Abrahms, 2011, σ. 591), (Abrahms & Lula, 2012, σ. 47), (Crenshaw, 1998, σ. 10). Αφού λοιπόν οι τρομοκράτες δεν είναι ψυχικά ασθενείς, τι τους οδηγεί στην επιλογή της βίας; Οι προαναφερόμενες προσεγγίσεις που αναπτύχθηκαν για τις οργανώσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ερμηνεύσουν και το ατομικό επίπεδο.

Η εργαλειακή προσέγγιση, του ορθολογικού δρώντα, θέλει τα άτομα να συμμετέχουν σε τρομοκρατικές οργανώσεις προκειμένου να αυξήσουν τις ωφέλειες τους, είτε υλικές είτε ψυχολογικές, βάσει μίας εκτίμησης κόστους – οφέλους. Πέρα από την εκπλήρωση εγωιστικών ατομικών ωφελειών (στενή έννοια) τα άτομα συμμετέχοντας στις τρομοκρατικές ομάδες πολλές φορές επιδιώκουν την επίτευξη

αλτρουιστικών στόχων (ευρύτερη εκδοχή), στο πλαίσιο της ωφέλειας της ομάδας, με αποτέλεσμα η επιλογή τους να θεωρείται εξίσου ορθολογική (Van Um, 2016, σ. 21).

Σύμφωνα με την οργανωσιακή προσέγγιση, τα άτομα που εντάσσονται στους κόλπους μίας τρομοκρατικής οργάνωσης παρακινούνται από την ανάγκη να ενταχθούν σε μία ομάδα, να ανήκουν κάπου και να καταπολεμήσουν το αίσθημα της μοναξιάς. Ισχυρό κίνητρο αποτελεί και η προγενέστερη εμπλοκή φίλων ή μελών της οικογένειας που ουσιαστικά παραδειγματίζουν το άτομο. Τα κίνητρα, λοιπόν, που παρέχονται στα άτομα για να συμμετέχουν σε τρομοκρατικές οργανώσεις είναι εξαιρετικής σημασίας για την επιβίωση της ίδιας της ομάδας, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται το αίσθημα του ανήκειν, η απόκτηση κοινωνικής ταυτότητας και φήμης, η αναζήτηση αλληλεγγύης ή ενθουσιασμού κ.ά. (Crenshaw, 1981, σσ. 13, 19).

Επιπλέον, στο πλαίσιο των κοινωνικών κινήματων μπορούν να μελετηθούν και οι ατομικές πρωτοβουλίες για άσκηση βίας, αφού αυτές επηρεάζονται σε τέτοιο βαθμό από τη ρητορική και τις δράσεις του κοινωνικού κινήματος, ώστε ακόμη και η ίδια η άσκηση βίας να ενεργοποιείται και να διαμορφώνεται κατά περίπτωση από συγκεκριμένα κοινωνικά κινήματα ή/και τους τρόπους δράσης και μεθοδολογίας του ή ακόμη και από την κρατική απάντηση σε αυτό (Gunning, 2009, σσ. 164-165).

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε πως μία βίαιη συμπεριφορά συνδέεται άμεσα με τα κίνητρα που την οδηγούν. Βέβαια, τα κίνητρα μιας τέτοιας συμπεριφοράς είναι πολύ δύσκολο να εντοπιστούν, τουλάχιστον σε ένα ασφαλές επίπεδο ακρίβειας (Kalyvas, 2006, σ. 24).

3.2 Αιτιακή διαδικασία

Ποιες είναι οι βαθύτερες αιτίες που οδηγούν στην τρομοκρατία και ποιοι είναι τελικά οι λόγοι που αυτή εκδηλώνεται; Η συμπεριφορά των κρατικών δρώντων αντικατοπτρίζεται και ανταποδίδεται συχνά από τη συμπεριφορά των μη κρατικών δρώντων, συμπεριφορά η οποία εξαρτάται από τις δυνατότητες της κάθε πλευράς και την προβολή αυτών με τη μορφή πειστικών ή και καταναγκαστικών δραστηριοτήτων. Η προσπάθεια αναζήτησης των αιτιών που προκαλούν ή πυροδοτούν την τρομοκρατία είναι παρόμοια με αυτή της αναζήτησης ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της.

Ο Schmid διακρίνει τρία επίπεδα πολιτικής δραστηριότητας: τη συμβατική πολιτική, την αντισυμβατική πολιτική και τη βίαιη πολιτική. Παράλληλα, εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο η ασυμμετρία ισχύος οδηγεί έναν δρώντα στην επιλογή του

επιπέδου που θα δραστηριοποιηθεί. Στην τρίτη της μορφή - τη βίαιη πολιτική - κατατάσσει και την τρομοκρατία. Αναφέρει, ότι παρόλο που η παρούσα διάκριση αφορά στην εσωτερική τρομοκρατία, η υποβόσκουσα λογική είναι η ίδια και στη διεθνή, παρά το γεγονός ότι το πλαίσιο της είναι πολύ πιο σύνθετο (Schmid, 2011, σσ. 69-70).

Σύμφωνα με τον Gurr (1970), το βασικό μοντέλο των συνθηκών που οδηγούν στην πολιτική βία ενσωματώνει τόσο ψυχολογικές όσο και κοινωνικές μεταβλητές. Η βασική αιτιακή αλληλουχία στην πολιτική βία είναι αρχικά *η ανάπτυξη μιας δυσαρέσκειας, έπειτα η πολιτικοποίηση αυτής και τέλος η πραγμάτωση της μέσα από βίαιες ενέργειες εναντίον πολιτικών αντικειμένων και δρώντων*. Η δυσαρέσκεια απορρέει από μία αντίληψη σχετικής στέρησης και είναι η βασική προϋπόθεση για τους συμμετέχοντες στη συλλογική βία. Η πολιτικοποιημένη δυσαρέσκεια αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την προσφυγή στη πολιτική βία. Όσο όμως έντονη και στοχευμένη στην προώθηση της βίας κι αν είναι αυτή η πολιτικοποιημένη δυσαρέσκεια, η εφαρμογή της επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τα πρότυπα καταναγκαστικού ελέγχου και θεσμικής υποστήριξης εντός της πολιτικής κοινότητας (σσ. 12-14). Ο Gurr καταλήγει ότι η προσφυγή των ανθρώπων στην πολιτική βία είναι εν μέρει αδικαιολόγητη, αλλά όχι αναίτια και πως ανάμεσα στις κύριες αιτίες είναι η άγνοια. Κάποιες φορές άγνοια των συνεπειών της βίας από εκείνους που την ασκούν, άλλες πάλι άγνοια από εκείνους που δημιουργούν και διατηρούν τις κοινωνικές συνθήκες που την εμπνέουν (σ. 359).

Στο ίδιο πλαίσιο, η Crenshaw (1981) διακρίνει δύο κατηγορίες παραγόντων που οδηγούν στην τρομοκρατία: *τις γενικότερες προϋποθέσεις (preconditions)* που αφορούν σε παρασκηναικούς παράγοντες, οι οποίοι καθιστούν εφικτή την εμφάνιση της τρομοκρατίας, παράγοντες που στο παρελθόν δημιούργησαν τη δυνατότητα κοινωνικών περιστάσεων για τρομοκρατικές εκστρατείες και τους *εσπευσμένους παράγοντες (precipitants)* που αφορούν σε συγκεκριμένα καταλυτικά γεγονότα ή φαινόμενα που προηγούνται ακριβώς της εμφάνισης τρομοκρατίας. Η θεωρητικός διακρίνει περαιτέρω την κατηγορία των γενικότερων προϋποθέσεων στις μακροπρόθεσμες δομικές *ριζικές αιτίες* (ιστορικές, πολιτικές, κοινωνικές κ.ά.), που παράγουν κοινωνικές και άλλες εντάσεις οι οποίες, μαζί με άλλες συγκρουσιακές συμπεριφορές, παράγουν τις τρομοκρατικές εκστρατείες και αφετέρου στις μεσοπρόθεσμες περιστασιακές, *άμεσες αιτίες* (συμπεριφορές δρώντων, συγκρουσιακό επίπεδο, δυναμική της ομάδας κ.ά.), οι οποίες αυξάνουν τον κίνδυνο ένας δρών να

καταλήξει σε τρομοκρατικές πράξεις. Και στους δύο αυτούς τύπους υπάρχει η επίδραση *επιταχυντικών ή επιβραδυντικών παραγόντων*, οι οποίοι μπορεί να μην σχετίζονται με την τρομοκρατική εκστρατεία, αλλά παρεμβάλλονται επηρεάζοντας την (Crenshaw, 1981, σσ. 381-385). Οι προϋποθέσεις, λοιπόν και συγκεκριμένα οι γενεσιουργές αιτίες (ιστορικές, πολιτικές, κοινωνικές κ.ά.) σε συνδυασμό με τις άμεσες αιτίες και την επίδραση των *επιταχυντικών ή επιβραδυντικών παραγόντων*, οδηγούν κάποιον στην ανάληψη δράσης. Συγκεκριμένα καταλυτικά γεγονότα ή φαινόμενα οδηγούν τελικά στην επιλογή ή μη της τρομοκρατίας. Οι τρομοκράτες λοιπόν, αντιλαμβάνονται ένα καθορισμένο πλαίσιο ως ανεκτικό, μετατρέποντας την τρομοκρατία σε μία βιώσιμη επιλογή. Τα υλικά μέσα τίθενται στη διάθεση τους από το περιβάλλον και ταυτόχρονα ποικίλα γεγονότα εγείρουν λόγους για πολιτική αλλαγή. Τελικά ένα κομβικό γεγονός, προκαλεί την υπομονή τους και η κυβερνητική δράση μοιάζει ανυπόφορα άδικη, προβάλλοντας την τρομοκρατία ως τη μόνη πιθανή και ηθικά αποδεκτή επιλογή. Για τους τρομοκράτες πλέον «*ο σκοπός αγιάζει τα μέσα*» (Crenshaw, 1981, σ. 385).

3.3 Στόχοι

Οι στόχοι μιας τρομοκρατικής οργάνωσης και η επιλογή της τρομοκρατίας για την εκπλήρωση τους αποτελούν έναν σημαντικό παράγοντα στη διαδικασία της αιτίας. Οι σκοποί αυτοί ποικίλουν, ενώ η σχέση μεταξύ των μέσων και του σκοπού πολλές φορές δεν είναι απόλυτα κατανοητή από έναν εξωτερικό παρατηρητή. Κάποιες ομάδες π.χ. εμφανίζουν λιγότερο ρεαλιστικούς στόχους από άλλες (Crenshaw, 1981, σ. 386). Αρχικά, οι στόχοι των ομάδων μπορούν να διακριθούν βάσει πολλών κριτηρίων.

Μία πρώτη διάκριση κατατάσσει τους στόχους σε *μακροπρόθεσμους*, οι οποίοι αποτελούν κυρίως τους στρατηγικούς σκοπούς μιας ομάδας (όπως π.χ. εκδίωξη ξένων στρατευμάτων ή απόκτηση εδάφους) και σε *βραχυπρόθεσμους*, οι οποίοι είναι ουσιαστικά αυτοί που στοχεύουν στις άμεσες συνέπειες και αντιδράσεις του κοινού που απευθύνονται, (όπως π.χ. απόκτηση υποστήριξης, απελευθέρωση κρατουμένων, προβολή ότι ένα κράτος είναι ανίκανο να προστατεύσει τους πολίτες του, προσέλευση νέων μελών ή πρόκληση μίας κρατικής υπεραντίδρασης) (Cronin, 2009, σσ. 79-80).

Μία άλλη διάκριση των στόχων τους ξεχωρίζει σε *στρατηγικούς, οργανωσιακούς και τακτικούς*. Αναλυτικότερα:

Στρατηγικοί στόχοι: Οι στόχοι αυτοί αφορούν κυρίως στους τελικούς λόγους για τους οποίους πραγματοποιούνται οι επιθέσεις και στα στρατηγικά αποτελέσματα που στοχεύει να πετύχει μέσα από τη χρήση βίας. Οι στόχοι αυτοί μπορεί να σχετίζονται με πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και θρησκευτικά αποτελέσματα ή ακόμη και με έναν συνδυασμό αυτών (Cronin, 2009, σ. 80). Στο πλαίσιο των στρατηγικών στόχων μία τρομοκρατική οργάνωση μπορεί να αναζητά την εκδίωξη ξένων στρατιωτικών δυνάμεων, την ίδρυση κράτους, τη διασπορά ή τον περιορισμό ιδεών καθώς και την πόλωση της κοινωνίας (Krause, 2016, σ. 4).

Οργανωσιακοί στόχοι: Πέραν κάποιων τρομοκρατικών ενεργειών που γίνονται από ατομικούς δράστες, χωρίς καμία διασύνδεση με κάποια οργάνωση, οι περισσότερες τρομοκρατικές επιθέσεις εκκινούν από οργανώσεις, στο πλαίσιο των οποίων επιζητείται και η ικανοποίηση ωφελειών για την ίδια την οργάνωση. Ο βασικός στόχος οποιασδήποτε πολιτικής οργάνωσης είναι η αύξηση της δύναμης της και η εξασφάλιση της επιβίωσης της. Μία ομάδα πραγματοποιεί επιθέσεις ακριβώς για να βελτιώσει ή να διατηρήσει το προφίλ της ως οργάνωση, επιδεικνύοντας θέληση και ικανότητα να πολεμήσει, να κάνει θυσίες και να προξενήσει ζημιά στον εχθρό. Στους στόχους της κατηγορίας αυτής, εντάσσονται η επιβίωση της οργάνωσης, η αύξηση των μελών, των υποστηρικτών και της χρηματοδότησης της, καθώς και η αποδυνάμωση ανταγωνιστικών οργανώσεων προκειμένου να βελτιωθεί η θέση τους στην ιεραρχία (Krause, 2016, σ. 5).

Τακτικοί στόχοι: Οι τακτικοί σκοποί αφορούν κυρίως στην εκτέλεση μίας τρομοκρατικής ενέργειας και ειδικότερα στον τύπο και στην ένταση της βίας, στην τοποθεσία και στο επιθυμητό αντικείμενο της επίθεσης (target). Τέτοιοι στόχοι μπορεί να αφορούν κόστη σε ανθρώπινες ζωές ή σε υλικές και οικονομικές ζημιές καθώς και στη διάδοση του φόβου (Krause, 2016, σ. 5). Παρόλο που η επιτυχία σε τακτικό επίπεδο είναι σημαντική, δεν σημαίνει απαραίτητα ότι οδηγεί και σε πολιτική ή στρατηγική επιτυχία.

Περαιτέρω ο Abrahms, διακρίνει τους σκοπούς μιας τρομοκρατικής οργάνωσης σε *διαδικαστικούς (process)* και *τελικούς (outcome)*. Οι *διαδικαστικοί* σκοπεύουν να ενισχύσουν την οργάνωση με οικονομικούς πόρους, προβολή, μέλη ή ακόμη και με την καταστροφή μίας ειρηνευτικής διαδικασίας. Από την άλλη οι *τελικοί*, είναι οι διακηρυγμένοι πολιτικοί στόχοι της οργάνωσης, όπως η ίδρυση ενός κράτους, η αποχώρηση ξένων δυνάμεων ή η αλλαγή ενός καθεστώτος. Μία διαφορά

ανάμεσα στα δύο αυτά είδη είναι ότι οι τελικοί στόχοι επιτυγχάνονται μόνο με τη συμμόρφωση του καθεστώτος (Abrahms, 2012, σ. 367).

Ο ίδιος ακαδημαϊκός κατηγοριοποιεί επιπλέον τους πολιτικούς-στρατηγικούς στόχους μιας οργάνωσης με βάση το «μέγεθος» τους. Τους διακρίνει λοιπόν σε *μαξιμαλιστικούς*, στόχοι που αφορούν στα πιστεύω, στις ιδέες και στις αξίες, σε *περιορισμένους*, στόχοι που αφορούν κυρίως σε εδαφικές απαιτήσεις και υλικές πηγές και σε *ιδιόμορφους* στόχοι που αφορούν στην εξάλειψη άλλων οργανώσεων ή στη χειροτέρευση των σχέσεων μεταξύ δύο κρατών (Abrahms, 2006), (Abrahms, 2012).

Οι Kydd και Walter (2006) διακρίνουν τους πιο αντιπροσωπευτικούς πολιτικούς σκοπούς (ή όπως αλλιώς τους ονομάζουν «*απόλυτες επιθυμίες*» [*ultimate desires*]) μιας τρομοκρατικής οργάνωσης και υποστηρίζουν ότι μία οργάνωση μπορεί να έχει παραπάνω από έναν, με τον έναν να υποβοηθά στην επίτευξη του άλλου (Kydd & Walter, 2006, σσ. 52-53). Οι σκοποί αυτοί είναι οι κάτωθι:

Καθεστωτική αλλαγή (*regime change*): Αφορά στην πτώση της παρούσας κυβέρνησης και στην αντικατάσταση της με μία από τους τρομοκράτες ή τουλάχιστον με μία της προτίμησής τους.

Εδαφική αλλαγή (*territorial change*): Αφορά στη θέληση κατοχής εδάφους είτε για τη δημιουργία ενός νέου κράτους είτε για την προσάρτηση σε ένα άλλο.

Πολιτική αλλαγή (*policy change*): Αφορά σε μία ευρύτερη κατηγορία χαμηλότερων απαιτήσεων, όπως η αποχώρηση στρατιωτικών δυνάμεων ή η παύση υποστήριξης κάποιων κρατών.

Κοινωνικός έλεγχος (*social control*): Αφορά στον εξαναγκασμό περισσότερο της συμπεριφοράς των πολιτών παρά του ίδιου του κράτους.

Διατήρηση του *status quo* (*status quo maintenance*): Αφορά στην υποστήριξη ενός υπάρχοντος καθεστώτος ή μίας εδαφικής συμφωνίας κατά των πολιτικών ομάδων που επιχειρούν να το ανατρέψουν.

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό, η Crenshaw συνοψίζει περιεκτικά τα παραπάνω: «η τρομοκρατία είναι μια ελκυστική στρατηγική για ομάδες διαφορετικών ιδεολογικών πεποιθήσεων που αμφισβητούν την εξουσία του κράτους, που θέλουν να δραματοποιήσουν μια υπόθεση, να βλάψουν μία κυβέρνηση, να κερδίσουν λαϊκή υποστήριξη, να προκαλέσουν βία στο καθεστώς, να εμπνεύσουν τους οπαδούς τους ή να κυριαρχήσουν σε ένα ευρύτερο αντιστασιακό κίνημα. Αδύναμοι απέναντι στο καθεστώς και ανυπόμονοι να δράσουν, συχνά βρίσκουν την τρομοκρατία μια λογική επιλογή. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα όταν οι συνθήκες είναι ευνοϊκές, παρέχοντας ευκαιρίες και

κάνοντας την τρομοκρατία μια απλή και γρήγορη επιλογή, με άμεσα και ορατά αποτελέσματα» (Crenshaw, 1981, σ. 389).

Κεφάλαιο 4: Ποιες στρατηγικές ακολουθεί;

Στο προηγούμενο κεφάλαιο, παρουσιάστηκαν τα κίνητρα και οι βασικοί λόγοι για τους οποίους κάποιες ομάδες υιοθετούν την τρομοκρατία. Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστούν οι βασικές στρατηγικές που ακολουθούνται από τις οργανώσεις ανάλογα με το στόχο που θέλουν να πετύχουν και το κοινό στο οποίο απευθύνονται.

Οι Kydd και Walter (2006) αναφέρουν ότι οι τρομοκρατικές οργανώσεις ως πιο αδύναμοι σε σχέση με τους κρατικούς δρώντες, επιλέγουν την τρομοκρατία για να επιδείξουν δημόσια πόσο μακριά είναι πρόθυμοι να φτάσουν προκειμένου να επιτύχουν τους επιθυμητούς τους σκοπούς. Στο πλαίσιο αυτής της διεκδίκησης, παραθέτουν πέντε βασικές στρατηγικές δαπανηρής σηματοδότησης που χαρακτηρίζουν τις τρομοκρατικές εκστρατείες και τις οποίες οι οργανώσεις επιλέγουν βάσει του κοινού που απευθύνονται, τους μηνύματος που θέλουν να περάσουν και του απώτερου σκοπού που επιδιώκουν. Αυτές είναι:

Στρατηγική φθοράς (*attrition*): οι τρομοκράτες επιδιώκουν να πείσουν τον εχθρό ότι οι είναι αρκετά ισχυροί για να προκαλέσουν σημαντικό κόστος, σε περίπτωση που δεν ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις τους και ο εχθρός συνεχίσει μια συγκεκριμένη πολιτική. Το πόσο επιτυχημένος θα είναι αυτός ο εξαναγκασμός, εξαρτάται από το κατά πόσον το αίτημα είναι ζωτικής σημασίας για το κράτος, από τη δυνατότητα του κράτους να αντεπιτεθεί και από την ευαισθησία του κράτους ως προς τα κόστη για την άσκηση βίας.

Στρατηγική εκφοβισμού (*intimidation*): οι τρομοκράτες προσπαθούν να πείσουν ότι είναι αρκετά ισχυροί για να τιμωρήσουν την ανυπακοή και ότι η κατά περίπτωση κυβέρνηση είναι πολύ αδύναμη για να τους σταματήσει, προκειμένου αυτοί να επιβάλουν στους πολίτες έναν συγκεκριμένο τρόπο δράσης και συμπεριφοράς.

Στρατηγική πρόκλησης (*provocation*): οι τρομοκράτες προσπαθούν να παρακινήσουν τον αντίπαλο να απαντήσει στην τρομοκρατία με αδιάκριτη βία και ως εκ τούτου να αντιστρέψει και να ριζοσπαστικοποιήσει τον πληθυσμό ώστε οι ίδιοι να κερδίσουν την υποστήριξη του. Στη στρατηγική αυτή οι Neumann και Smith παραθέτουν τρία στάδια: (α) τον αποπροσανατολισμό, ο οποίος προκαλείται μέσω της

αποξένωσης των πολιτών από τις αρχές που φέρονται ανίκανες να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, (β) την αντίδραση του στόχου, έτσι ώστε μέσω της πρόκλησης να αντιδράσει με έναν τρόπο επωφελή για τον σκοπό της τρομοκρατικής ομάδας και (γ) την απόκτηση νομιμοποίησης, μέσω της εκμετάλλευσης των συναισθηματικών επιπτώσεων της βίας για την εισαγωγή ενός εναλλακτικού πολιτικού μηνύματος καθώς και για τη διεύρυνση της βάσης στήριξης των τρομοκρατών, συχνά μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης ή άλλων ανοιχτών πολιτικών δομών (Neumann & Smith, 2008, σ. 32).

Στρατηγική καταστροφής (spoiling): οι τρομοκράτες προσπαθούν να πείσουν τον εχθρό ότι οι μετριοπαθείς στην πλευρά των τρομοκρατών είναι αδύναμοι και αναξιόπιστοι, υπονομεύοντας έτσι τις προσπάθειες επίτευξης ειρηνικής διευθέτησης.

Στρατηγική ανταγωνισμού (outbidding): η οργάνωση χρησιμοποιεί τη βία για οργανωσιακούς κυρίως λόγους ώστε να πείσει το κοινό ότι έχει μεγαλύτερη αποφασιστικότητα να έρθει σε σύγκρουση με τον εχθρό απ' ότι άλλες αντίπαλες ομάδες και επομένως είναι άξια υποστήριξης.

Οι παραπάνω στρατηγικές δεν αποτελούν μεμονωμένες και μοναδικές επιλογές για μία οργάνωση, αλλά μέρος των πιο συνηθισμένων στρατηγικών που μπορεί να ακολουθήσει. Μία οργάνωση στο πλαίσιο επιδίωξης εκπλήρωσης των γενικότερων πολιτικών της σκοπών, τις επιλέγει συνδυαστικά για ένα πιο ολοκληρωμένο αποτέλεσμα.

Κεφάλαιο 5: Το ζήτημα της αποτελεσματικότητας της τρομοκρατίας

Αφού εξετάστηκαν ζητήματα ορισμού, τυπολογίας, κινήτρων, αιτιών, σκοπών και στρατηγικών που αφορούν στην τρομοκρατία, στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται το ζήτημα της αποτελεσματικότητας της. Όλα τα παραπάνω, κρίθηκαν απαραίτητες πληροφορίες πρώτου αναλυθεί το συγκεκριμένο ζήτημα, αφού η αποτελεσματικότητα συνδέεται άμεσα με τους στόχους μίας οργάνωσης. Οι στόχοι μιας οργάνωσης συνδέονται άμεσα με τα κίνητρα και τις αιτίες που την οδηγούν στην υιοθέτηση της τρομοκρατίας, ενώ τέλος τα δομικά χαρακτηριστικά της έννοιας ολοκληρώνουν την εικόνα του ζητήματος.

Στο άναρχο σύγχρονο διεθνές σύστημα, η θεωρία της διαπραγμάτευσης,

ευρέως γνωστή στον κλάδο Διεθνών σχέσεων, σηματοδοτεί ότι στις δυαδικές σχέσεις (κυρίως μεταξύ των κρατικών δρώντων) η βία παίζει καθοριστικό ρόλο στην επίτευξη ορισμένων σκοπών: ενισχύει την αξιοπιστία αυτού που την ασκεί. Αυτή η προσέγγιση, εκκινώντας την εφαρμογή της στις σχέσεις ανάμεσα στους κρατικούς δρώντες βρίσκει έδαφος όλο και περισσότερο στις σχέσεις που περιλαμβάνουν και μη κρατικούς δρώντες. Έτσι, σύμφωνα με το παραπάνω πλαίσιο, η τρομοκρατία, ως μία βίαιη τακτική, αναμένεται να αποδώσει στους τρομοκράτες την εξαναγκαστική ισχύ την οποία προσδοκούν προκειμένου να επιτύχουν τους σκοπούς τους. Αν θεωρήσουμε τους μη κρατικούς πολιτικούς δρώντες ορθολογικούς, οι οποίοι λειτουργούν βάσει της εργαλειακής προσέγγισης στο πλαίσιο μίας εκτίμησης κόστους – οφέλους, εκτιμάται ότι η τρομοκρατία επιλέγεται ως το αποτελεσματικότερο και προσφορότερο μέσο για την πραγματοποίηση των στόχων τους. Είναι όμως αυτή η πραγματικότητα;

Το ζήτημα της αποτελεσματικότητας της τρομοκρατίας έχει απασχολήσει πολλούς ακαδημαϊκούς. Μία μερίδα αυτών ισχυρίζεται ότι η τρομοκρατία πετυχαίνει τους σκοπούς για τους οποίους υιοθετήθηκε, ενώ μία άλλη υποστηρίζει ότι είναι μία αποτυχημένη μέθοδος. Πως ορίζεται όμως η έννοια της αποτελεσματικότητας;

Αποτελεσματική θεωρείται μία τακτική όταν πετυχαίνει τους σκοπούς για τους οποίους υιοθετήθηκε. Η έννοια της αποτελεσματικότητας (effectiveness) παρόλο που σχετίζεται, διαφέρει από την έννοια της επίδρασης (impact). Καίτοι οι δύο έννοιες σχετίζονται μεταξύ τους δεν είναι ταυτόσημες. Η αποτελεσματικότητα αφορά στα επιθυμητά και σκοπούμενα αποτελέσματα που τίθενται από μία τρομοκρατική ομάδα και όχι στα ακούσια αποτελέσματα που μπορεί να επήλθαν από αυτή. Έτσι, λοιπόν, αποτελέσματα που δεν ήταν σκοπούμενα αλλά επήλθαν τελικά από την τρομοκρατία δεν αποτελούν μέρος της αποτελεσματικότητας της, αλλά ανήκουν στο ευρύτερο πλαίσιο της επίδρασης της (Krause, 2013, σ. 270).

Ένα ακόμη ζήτημα που προκύπτει σχετικά με την έννοια της αποτελεσματικότητας σχετίζεται με τον καθορισμό των εννοιών *επιτυχία* και *αποτυχία*. Τι σημαίνει επιτυχία; Πως καθορίζεται; Όντας δύσκολος ο ορισμός της τρομοκρατίας από μόνος του, ίσης δυσκολίας τυγχάνει και η απάντηση σε τέτοια ερωτήματα. Η έλλειψη μίας τυποποίησης τέτοιων εννοιών δημιουργεί κατ' επέκταση μεθοδολογικά προβλήματα, αφού η έννοια της αποτελεσματικότητας δεν καθίσταται πλήρως αποκρυσταλλωμένη και η επιτυχία αντικατοπτρίζει συχνά τις προκαταλήψεις του παρατηρητή παρά τις προτεραιότητες της ίδιας της ομάδας (Cronin, 2009, σ. 74).

Έτσι, η επιτυχία για κάποιον μπορεί και μεταφράζεται ως αποτυχία για κάποιον άλλον. Ένα παράδειγμα αποτελούν οι μελέτες των Jones και Libicki (2008) και του Moore (2010) που ενώ μελετάνε τα ίδιο δείγμα, ορίζοντας διαφορετικά την αποτελεσματικότητα καταλήγουν σε διαφορετικά αποτελέσματα (Van Um, 2016, σ. 132).

Επίσης, πολλές φορές προβλήματα δημιουργούν τόσο το αντικείμενο μέτρησης (π.χ. μεμονωμένες ενέργειες ή συνολικές εκστρατείες) όσο και το επίπεδο ανάλυσης (π.χ. στρατηγικό, οργανωσιακό ή τακτικό). Αυτές όπως και άλλες μεταβλητές καθορίζουν σημαντικά τα αποτελέσματα. Στο πλαίσιο αυτό, το ζήτημα της αποτελεσματικότητας της τρομοκρατίας μπορεί να μελετηθεί και στα τρία διακριτά επίπεδα ανάλυσης που αναπτύχθηκαν παραπάνω: *στο στρατηγικό, στο οργανωσιακό και τέλος στο τακτικό*. Οι οργανώσεις επιδιώκουν στόχους και στα τρία επίπεδα ταυτόχρονα, ενώ η επιτυχία σε ένα επίπεδο συνδράμει στην επιτυχία των άλλων. Η ανάλυση και των τριών επιπέδων μπορεί να οδηγήσει σε μία πιο σφαιρική αντίληψη για την αποτελεσματικότητα αλλά και για την κατ' επέκταση κατανόηση της απόφασης για προσφυγή μίας ομάδας στην τρομοκρατία.

Τελικά, επιτυγχάνει ή αποτυγχάνει η τρομοκρατία; Μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας επικεντρώνεται στην αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας σε στρατηγικό επίπεδο, κατά πόσο δηλαδή η υιοθέτηση της τρομοκρατίας από κάποιες ομάδες βοήθησε στην επίτευξη των πολιτικών τους σκοπών. Επειδή το επίπεδο αυτό στοχεύει σε πιο σύνθετες και μεγάλες μονάδες ανάλυσης (κράτη και κοινωνίες) η στρατηγική αποτελεσματικότητα απαιτεί μία πιο μακροχρόνια εξέταση, με μετρήσεις που αφορούν μεγαλύτερες χρονικές περιόδους (Krause, 2016, σ. 75).

Μία σημαντική μερίδα συγγραφέων καταλήγει ότι η τρομοκρατία είναι αποτελεσματική και λειτουργεί ως τακτική για την επίτευξη πολιτικών σκοπών. Ο Dershowitz (2002) μελετώντας την Παλαιστινιακή τρομοκρατία καταλήγει ότι αυτή υπήρξε ένα από τα ιστορικά παραδείγματα κατά τα οποία η τρομοκρατία όντας αποτελεσματική ήταν μία απόλυτα λογική επιλογή για την επίτευξη ενός πολιτικού σκοπού (σ. 86). Βασίζει τη συσχέτιση επιτυχίας – τρομοκρατίας στην διεθνή αναγνώριση που έλαβε ο Παλαιστινιακός λαός μέσα από τις τρομοκρατικές πράξεις και ως εκ τούτου προώθησε το επιθυμητό του μήνυμα. Για να ενισχύσει το επιχείρημα του πραγματοποιεί μία σύγκριση με την τρομοκρατία που ασκεί η Al-Qaeda.

Ακολούθως, ο Pape (2003) αναλύοντας τα αποτελέσματα από έντεκα

εκστρατείες βομβιστικών επιθέσεων αυτοκτονίας εξετάζει γιατί οι οργανώσεις υιοθετούν μία τέτοια τακτική. Υποστηρίζει, λοιπόν, ότι μεταξύ άλλων οι τρομοκρατικές οργανώσεις αφενός ακολουθούν μία στρατηγική λογική και αφετέρου υφίσταται αύξηση των επιθέσεων «γιατί οι τρομοκράτες έμαθαν ότι πετυχαίνει» (στην έρευνα του σε ποσοστό 54% δηλαδή οι 6 από τις 11) (σ. 344).

Οι Kydd και Walter (2006), μελετώντας τις στρατηγικές που ακολουθεί η τρομοκρατία ξεκινούν το άρθρο τους ισχυριζόμενοι ότι η «τρομοκρατία συχνά λειτουργεί» και μνημονεύοντας το προαναφερόμενο έργο του Pape υποστηρίζουν ότι οι τρομοκρατικές ομάδες είναι εκπληκτικά επιτυχημένες στην επίτευξη των σκοπών τους (σ. 49). Επίσης, οι ίδιοι σε προγενέστερο άρθρο, διατείνονται ότι η τρομοκρατία είναι ιδιαίτερα επιτυχημένη στο να σαμποτάρει ειρηνευτικές διαδικασίες υποστηρίζοντας ότι οι εξτρεμιστές καταφέρνουν να καταστρέψουν μια ειρηνική διευθέτηση εάν είναι σε θέση να προωθήσουν τη δυσπιστία μεταξύ των πιο μετριοπαθών τμημάτων μέσα στις ομάδες που πρόκειται να εφαρμόσουν τη συμφωνία (Kydd & Walter, 2002, σ. 264). Αυτοί και άλλοι ερευνητές που καταλήγουν σε παρόμοια συμπεράσματα, βασίζονται κυρίως στην έννοια του «στρατηγικού μοντέλου», σύμφωνα με την οποία η τρομοκρατία είναι μια κερδοφόρα τακτική για ομάδες που επιθυμούν να πιάσουν μία κυβέρνηση να κάνει παραχωρήσεις σε αιτήματα τους.

Από την άλλη πλευρά, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, η Crenshaw ήδη από το 1987 αναφερόμενη στην στρατηγική αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας, αναφέρει πως λίγες οργανώσεις πέτυχαν ουσιαστικά τους μακροχρόνιους ιδεολογικούς στόχους που επιζητούσαν και καταλήγει ότι η τρομοκρατία είναι αντικειμενικά αποτυχημένη (σ. 15). Αργότερα μέσω εμπειρικών μελετών οι Abrahms (2006, 2012), Moghadam (2006), Stephan και Chenoweth (2008), καθώς και άλλοι ερευνητές έρχονται να καταλήξουν σε παρόμοια συμπεράσματα.

Ο Abrahms (2006), σε απάντηση της μελέτης του Pape (2003), μελέτησε την στρατηγική αποτελεσματικότητα 28 τρομοκρατικών οργανώσεων, όπως αυτές καθορίστηκαν από τη λίστα του Υπουργείου Εξωτερικών των Η.Π.Α. Στη μελέτη του διακρίνει την τρομοκρατία από τον ανταρτοπόλεμο και καταλήγει ότι οι τρομοκρατικές οργανώσεις που επιτίθενται κατά κύριο λόγο σε αθώους πολίτες οδηγούνται στην πολιτική αποτυχία, σε σύγκριση με αυτές των οποίων οι ενέργειες στρέφονται κατά στρατιωτικών στόχων, αφού οι τελευταίες παρουσίασαν κάποιο βαθμό επιτυχίας. Καταλήγει ότι μόνο το 7% των τρομοκρατικών οργανώσεων πέτυχε

τους πολιτικούς του σκοπούς και ως εκ τούτου η τρομοκρατία δεν μπορεί να θεωρηθεί μία αποτελεσματική τακτική (Abrahms, 2006, σ. 51). Το 2012 σε μία επακόλουθη μελέτη του και αναγνωρίζοντας ορισμένους από τους περιορισμούς της προηγούμενης έρευνας του, αλλάζει τη μονάδα ανάλυσης και μελετά πλέον 125 βίαιες εκστρατείες από 54 τρομοκρατικές οργανώσεις. Στην μελέτη αυτή καταλήγει, ότι 38 εκστρατείες ή περίπου το 30% πετυχαίνει μερικώς τους σκοπούς του. Σημειώνει ωστόσο, συνεπής στον διαχωρισμό μεταξύ τρομοκρατίας και ανταρτοπολέμου, ότι ενώ η αναλογία μεταξύ τους ήταν παρόμοια, οι 36 από τις 38 επιτυχημένες εκστρατείες αφορούσαν στόχους στρατιωτικού ενδιαφέροντος και επομένως δεν μπορούν να ενταχθούν στο πλαίσιο της τρομοκρατίας. Έτσι λοιπόν, υποστηρίζει ότι η επιλογή του στόχου είναι καθοριστικής σημασίας για την έκβαση μίας εκστρατείας (σ. 374).

Ο Krause (2013) επιχειρεί να δώσει μία άλλη οπτική στο ζήτημα της αποτελεσματικότητας, εξετάζοντας τη μη κρατική βία στο πλαίσιο της θεωρίας των κοινωνικών κινήματων, ορίζοντας τις τρομοκρατικές οργανώσεις ως δομές που λειτουργούν μέσα σε ένα ευρύτερο κίνημα με κοινούς πολιτικούς στόχους. Έτσι λοιπόν, υποστηρίζει ότι η επιλογή της τρομοκρατίας από μία οργάνωση, παράλληλα με την επιδίωξη των μακροπρόθεσμων στρατηγικών σκοπών του κινήματος, στοχεύει και στην επιτυχία της ίδιας της ομάδας έναντι άλλων. Για το λόγο αυτό, προτείνει ένα μοντέλο αποτελεσματικότητας που βασίζεται σε δύο επίπεδα ανάλυσης, σύμφωνα με οποίο η έκβαση των βίαιων εκστρατειών των οργάνωσεων κρίνεται βάσει των αποτελεσμάτων που επήλθαν τόσο για την ίδια την ομάδα όσο και για το ευρύτερο κοινωνικό κίνημα που αυτές ανήκουν. Χαρακτηρίζει λοιπόν ως *πλήρως επιτυχημένη* την έκβαση μίας βίαιης εκστρατείας μόνο όταν αυτή συνείσφερε και στους στόχους της ίδιας της ομάδας, αλλά και στους στόχους του κινήματος που αυτή ανήκει. Περαιτέρω διακρίνει την επιτυχία των βίαιων αυτών εκστρατειών σε *αλτρουιστική ή εγωιστική*, αν αντίστοιχα επιτεύχθηκαν μόνο οι στόχοι του κινήματος ή μόνο οι στόχοι της οργάνωσης. Τελευταίο επίπεδο στην κλίμακα του είναι η *πλήρης αποτυχία*, όταν δεν επιτεύχθηκε κανένα όφελος ούτε για την ομάδα ούτε για το κίνημα (σσ. 261, 272-275, 278). Σε ένα μεταγενέστερο άρθρο του ορίζει την τρομοκρατία βάσει τριών επιπέδων ανάλυσης *ως τη χρήση βίας και την πρόκληση φόβου (τακτικό επίπεδο) από μία οργάνωση που προσπαθεί να επιβιώσει και να ενδυναμωθεί (οργανωσιακό επίπεδο) για πολιτικούς (στρατηγικό επίπεδο) σκοπούς* (Krause, 2016, σσ. 70-71).

Μία άλλη μελέτη, από τους Jones και Libicki (2008), για την τύχη των

τρομοκρατικών ομάδων βρίσκει ότι μόνο το 10% των περιπτώσεων που μελέτησαν πέτυχε τους πολιτικούς του σκοπούς (σ. 19). Επίσης, αναφέρουν ότι πιθανόν στις περισσότερες από αυτές τις νικηφόρες περιπτώσεις η τρομοκρατία είχε ελάχιστη αιτιακή σχέση με το αποτέλεσμα (σ. 33). Το συμπέρασμα τους λοιπόν, για την αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας δεν διαφέρει με αυτά των προαναφερθέντων συγγραφέων.

Η Cronin (2009), στο ίδιο πλαίσιο, μελετώντας πως σταματά η τρομοκρατία, επιχειρεί να αναλύσει ένα μεγάλο αριθμό τρομοκρατικών οργανώσεων (457) και τις εκστρατείες που αυτές πραγματοποίησαν. Η έρευνα της καταλήγει ότι μόνο 29 οργανώσεις (6,4 %) πέτυχαν τους στρατηγικούς τους σκοπούς (σ. 215) και πως στις περιπτώσεις αυτές δεν ήταν αποτέλεσμα της ίδιας της τρομοκρατίας, αλλά του συνδυασμού της με άλλες πιο παραδοσιακές μορφές πολιτική πίεσης (σ. 82). Η επιτυχία, σύμφωνα με τη συγγραφέα, καθορίζεται από τέσσερα στοιχεία. *Πρώτον*, από τους καλά καθορισμένους και ρεαλιστικούς στόχους της εμπλεκόμενης ομάδας. *Δεύτερον*, από την σύνδεση των στόχων τους με ευρύτερες ιστορικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές που συμβαίνουν ούτως ή άλλως στο διεθνές σύστημα. *Τρίτον*, από την τοποθέτηση της τρομοκρατίας ως μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας, που συμπληρώνεται ή αντικαθίσταται από πιο νόμιμες χρήσεις βίας. *Τέταρτον*, από την προσπάθεια των ομάδων να πείσουν πιο ισχυρούς παράγοντες για τη νομιμότητα της υπόθεσής τους (σσ. 91-92). Η θεωρητικός καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η τρομοκρατία συχνά αποτυγχάνει διότι η σοκαριστική της φύση δημιουργεί μία απέχθεια και μία εκδικητική διάθεση (σ. 81)

Στο πλαίσιο μελέτης των μη βίαιων εκστρατειών από ομάδες, οι Chenoweth και Stephan (2008) συγκρίνουν τα αποτελέσματα από 323 βίαιες και μη εκστρατείες που έλαβαν χώρα από το 1900 έως και το 2006. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης τους μόνο το 26% των βίαιων εκστρατειών πέτυχε το σκοπό του σε αντίθεση με το 53% των μη βίαιων. Ως εκ τούτου η πολιτική βία είναι υποδεέστερη στρατηγική σε σύγκριση με μη βίαιες εναλλακτικές (σσ. 8, 43).

Το 2015 η Fortna, μελέτησε την υιοθέτηση της τρομοκρατίας από κάποιες ομάδες που εμπλέκονται στο πλαίσιο των εμφύλιων πολέμων. Συνέκρινε, λοιπόν, τα αποτελέσματα των πολέμων αυτών από το 1989 έως το 2009 και κατά πόσο η στρατηγική επιλογή της τρομοκρατίας από κάποιες ομάδες συνείσφερε ή μη στον αγώνα τους. Οδηγήθηκε στο συμπέρασμα ότι ενώ οι εμφύλιοι πόλεμοι στους οποίους εμπλέκεται η τρομοκρατία διαρκούν περισσότερο, αφού μεταξύ άλλων η

τρομοκρατία βοηθά στην επιβίωση κάποιων ομάδων, αυτή τελικά, δεν συνείσφερε θετικά στην επίτευξη των πολιτικών σκοπών των υπό μελέτη ομάδων (σσ. 520, 549).

Μεθοδολογικά, κάποιες από τις έρευνες παραπάνω έρευνες επέλεξαν τη μελέτη περιπτώσεων, μερικές την ανάλυση ενός μεγάλου αριθμού περιπτώσεων, ενώ άλλες ακολούθησαν απλά θεωρητικά μοντέλα. Όπως διαφαίνεται από την παραπάνω ανάλυση, η συζήτηση για την αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας αφορά κυρίως στο στρατηγικό επίπεδο και στην επίτευξη των μακροπρόθεσμων ιδεολογικών σκοπών που τίθενται από τις τρομοκρατικές οργανώσεις. Οι περισσότερες μελέτες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η τρομοκρατία ως στρατηγική αποτυγχάνει τουλάχιστον ως προς την επίτευξη πολιτικών σκοπών.

Αν λοιπόν η τρομοκρατία είναι αναποτελεσματική ως προς την επίτευξη πολιτικών σκοπών, σε τι εξυπηρετεί η υιοθέτηση της από κάποιες ομάδες; Υπάρχουν εναλλακτικές θεωρήσεις, πέραν της εργαλειακής, που εξηγούν επαρκώς αυτή την κατάσταση. Μία από αυτές είναι, όπως αναφέρθηκε στο Α' Μέρος της παρούσας, η οργανωσιακή προσέγγιση, η οποία αντιμετωπίζει τους τρομοκράτες ως κοινωνικά ορθολογικούς δρώντες. Όντας λοιπόν κοινωνικά ορθολογικοί δρώντες, η επιβίωση της ομάδας αποτελεί πρωταρχικό στόχο τους και ως εκ τούτου η επιλογή της τρομοκρατίας είναι αποτελεσματική προς τον σκοπό αυτό, συμπέρασμα που υποστηρίζει και ο Abrahms (2012, σσ. 367-368). Επίσης, η μεταβλητότητα των στόχων ορισμένων τρομοκρατικών οργανώσεων, η οποία συμβαδίζει με το πέρας του χρόνου και πολλές φορές με την αποτυχία επίτευξης του απόλυτου διακηρυγμένου στόχου, καταδεικνύει ότι αυτή η ευπλαστότητα της στοχοθεσίας εξυπηρετεί τη βιωσιμότητα μιας οργάνωσης (Abrahms, 2008, σσ. 87-89, 94-95).

Επιπρόσθετα, έχει υποστηριχθεί ότι η επιλογή της τρομοκρατίας βασίζεται σε παράγοντες όπως το μέγεθος και οι πόροι μίας ομάδας, η δεκτικότητα των μέσων μαζικής ενημέρωσης για την κάλυψη τρομοκρατικών ενεργειών, η εσωτερική δυναμική μίας ομάδας, η σχετική ισχύς της σε σχέση με τον αντίπαλο της, καθώς και η ιδεολογία της (Schmid, 2005, σ. 135). Επίσης, υποστηρίζεται ότι η βία που στρέφεται κατά στρατιωτικών στόχων (*guerrilla*) και όχι αδιάκριτα κατά αθώων πολιτών (*terrorism*) είναι πιο αποτελεσματική. Δεδομένου ότι η τρομοκρατία ενισχύει την αποφασιστικότητα των χωρών, αφού υποσκάπτει στις διαπραγματεύσεις την εμπιστοσύνη των οργανώσεων που την ασκούν, η επιλογή της μειώνει τόσο τις πιθανότητες των κυβερνητικών παραχωρήσεων όσο και τις πιθανότητες για λαϊκή υποστήριξη προς τις ομάδες αυτές (Abrahms, 2006, σσ. 55-56), (Abrahms,

Beauchamp, & Mrozczyk, 2017, σ. 901).

Στο έργο του ο Van Um (2016, σσ. 139-144) παρουσιάζει κάποιες επιπλέον εναλλακτικές θεωρήσεις που απαντούν ικανοποιητικά στην ερώτηση γιατί επιλέγεται η τρομοκρατία αν όχι για την στρατηγική της αποτελεσματικότητα. Μία απ' αυτές διατείνεται ότι η πολιτικά ορθολογική συμπεριφορά δεν απαιτεί υποχρεωτικά μία ολοκληρωτική και καθολική αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας στην επίτευξη των στόχων μιας ομάδας. Απεναντίας, αποτελεί την καλύτερη ανάμεσα στις εναλλακτικές επιλογές που διαθέτει μία ομάδα, όταν δεν διαθέτει άλλα μέσα για την επίτευξη των απόλυτων πολιτικών της σκοπών. Μία άλλη προσέγγιση θέλει την επιλογή της τρομοκρατίας ως μέρος μίας μακροχρόνιας στρατηγικής, ενώ για μία τρίτη, η επιλογή της τρομοκρατίας αποτελεί μία στρατηγική διόγκωσης των πολιτικών σκοπών της ομάδας για την αύξηση της διαπραγματευτικής της ικανότητας (στοχεύει στο μέγιστο για να καταφέρει το ελάχιστο) · για τον συγγραφέα αυτό δεν είναι εύκολο να επιβεβαιωθεί, αφού η εύρεση των πραγματικών σκοπών των τρομοκρατικών οργανώσεων είναι πολύ δύσκολο να εξακριβωθεί. Σε συνέχεια των παραπάνω, μέσω των προσεγγίσεων που παραθέτει ο Van Um προτείνει ότι οι ομάδες δύναται να έχουν πολλαπλούς και ταυτόχρονους, ακόμη και ανταγωνιστικούς μερικές φορές σκοπούς, κάτι που επίσης καθιστά δύσκολο τον ακριβή καθορισμό του τι πραγματικά θέλουν να πετύχουν οι τρομοκράτες μέσα από τη βία. Έτσι, η τρομοκρατία θα μπορούσε να είναι αποτελεσματική στην επίτευξη άλλου είδους σκοπών, άγνωστων ή λιγότερο ερευνώμενων. Επιπλέον, επισημαίνεται η αλληλεξάρτηση που ενυπάρχει ανάμεσα στην επιτυχία των στόχων των τρομοκρατών και στην προβλεπτική τους ικανότητα να διαβλέπουν την ανταπόκριση των αντιπάλων τους και το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς τους. Οι προβλέψεις για μελλοντικά γεγονότα ενέχουν πάντα τον κίνδυνο του λάθους. Έτσι, μία τέτοια οπτική για την επιλογή της τρομοκρατίας, επιτρέπει να κατανοήσουμε πολιτικά αναποτελεσματικές τρομοκρατικές οργανώσεις ως πολιτικά ορθολογικούς δρώντες. Τέλος, ο συγγραφέας αναρωτιέται κατά πόσο είναι δυνατό να καθοριστεί μία βάση, ένα ποσοστό για την επιτυχία της τρομοκρατίας και ως εκ τούτου για την αποτελεσματικότητά της και ισχυρίζεται ότι για τους περισσότερους ερευνητές η τρομοκρατία λαμβάνει την υπόσταση μίας ορθολογικής στρατηγικής όταν αυτή επιτυγχάνει στην πλειοψηφία των περιπτώσεων τους σκοπούς για τους οποίους υιοθετήθηκε.

Σε ατομικό επίπεδο, εάν δεν αποτελεί κίνητρο για συμμετοχή σε μία τρομοκρατική οργάνωση η αντίληψη ότι η τρομοκρατία είναι μια αποτελεσματική στρατηγική για την επίτευξη πολιτικών στόχων, ποια είναι τα επιμέρους τρομοκρατικά κίνητρα;

Οι αγώνες ταυτότητας και η κοινωνική απομόνωση ίσως είναι ισχυρότερα κίνητρα για τη συμμετοχή σε μία τρομοκρατική ομάδα σε σχέση με την επίτευξη του πολιτικού της σκοπού. Μια τρομοκρατική οργάνωση μπορεί να προσφέρει την κοινωνική αλληλεγγύη και την εικόνα της δικαιοσύνης που επιθυμούν ορισμένα άτομα, αφού επιπρόσθετα οι κίνδυνοι και το κόστος συμμετοχής σε μία τέτοια ομάδα την καθιστούν πιο σφιχτά δομημένη σε σύγκριση με άλλες. Συχνά οι τρομοκράτες δεν κατανοούν τον βασικό πολιτικό σκοπό της οργάνωσής που συμμετέχουν και είναι πιθανότερο να ενταχθούν σε αυτές όσοι έχουν φίλους και συγγενείς σε αυτή. Επίσης, οι συνεντεύξεις με τρομοκράτες δείχνουν ότι η φιλία παρά η ιδεολογία τους ώθησαν να ενταχθούν στις οργανώσεις (Abrahms, 2008, σσ. 94-100).

Οι Abrahms και Lula (2012) υποστηρίζουν ότι οι ηγέτες των τρομοκρατικών οργανώσεων διακατέχονται πολλές φορές από την εσφαλμένη αντίληψη ότι η τρομοκρατία είναι μία επιτυχής μέθοδος, υπερεκτιμώντας της πραγματική πολιτική της αποτελεσματικότητα. Εξηγούν, ωστόσο, ότι αυτό συμβαίνει γιατί οι τρομοκράτες θεωρούν ότι τα επιτυχημένα αποτελέσματα του ανταρτοπολέμου (*guerrilla*) αναλογούν και στην τακτική της τρομοκρατίας (σ. 55).

Ένα άλλο ζήτημα στην εκτίμηση των παραπάνω μελετών έγκειται στην αναζήτηση της αιτιακής σχέσης μεταξύ των τρομοκρατικών ενεργειών και του αποτελέσματος. Ως ζήτημα μεθοδολογικής φύσεως η αιτιότητα διαφέρει στις μελέτες που προηγήθηκαν. Πως αποδίδεται με βεβαιότητα ένα πολιτικό αποτέλεσμα σε μία τρομοκρατική εκστρατεία; Για παράδειγμα, ο Abrahms (2006) αναφέρει ότι οι πολιτικές επιτυχίες αποδίδονται στην τρομοκρατία ως αιτιώδης παράγοντας, ανεξάρτητα από το αν άλλες σημαντικές μεταβλητές, όπως μια ειρηνευτική διαδικασία, μπορεί να συνέβαλαν στο αποτέλεσμα (σ. 51). Η Cronin, υιοθετεί μία παρόμοια προσέγγιση ανεξάρτητα από το ποιος πέτυχε ή διαπραγματεύθηκε άμεσα το αποτέλεσμα (σ. 211). Απεναντίας, οι Stephan και Chenoweth (2008) υποστηρίζουν ότι οι τρομοκράτες μπορούν να θεωρηθούν επιτυχείς μόνο όταν η εκστρατεία τους έχει «εμφανή συνεισφορά» στο αποτέλεσμα (σ. 17). Ως εκ τούτου, ο βαθμός αιτιότητας μπορεί να έχει άμεσες συνέπειες στις διαπιστωθείσες αναλογίες αποτελεσματικότητας.

Υπάρχουν πολλές ακόμη εξηγήσεις, ερμηνείες και μελέτες που μπορούν να εμπλουτίσουν τα ανωτέρω. Το ζήτημα της αποτελεσματικότητας της τρομοκρατίας απασχόλησε και εξακολουθεί να απασχολεί τόσο τον ακαδημαϊκό όσο και τον πολιτικό κόσμο διότι αποτελεί μέρος του φλέγοντος ερωτήματος «γιατί τρομοκρατία;». Και αν τέτοιου είδους ζητήματα δεν μελετηθούν επαρκώς, η αντιμετώπιση του φαινομένου της τρομοκρατίας δεν μπορεί παρά να είναι αναποτελεσματική.

Β' Μέρος: Περιπτωσιολογική μελέτη

Στο παρόν κεφάλαιο και μετά από μία προσπάθεια αποτύπωσης βασικών εννοιών και ζητημάτων σχετικών με την τρομοκρατία, επιχειρείται να εξεταστεί περιπτωσιολογικά η αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας που υιοθετήθηκε από κάποιες σύγχρονες και ενεργές οργανώσεις. Επιλέχθηκαν να εξεταστούν δύο περιπτώσεις: η τρομοκρατική οργάνωση *Boko Haram* της Νιγηρίας και η τρομοκρατική οργάνωση *Al-Shabaab* της Σομαλίας. Η επιλογή των περιπτώσεων έγινε με βάση δύο κριτήρια. Αφενός, και οι δύο οργανώσεις μπορούν να μελετηθούν στο πλαίσιο της τζιχαντιστικής τρομοκρατίας, η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο μελέτης τα τελευταία χρόνια. Αφετέρου, παρόλο που και οι δύο οργανώσεις χαρακτηρίζονται ως τρομοκρατικές η μία (*Boko Haram*) έχει χρησιμοποιήσει περισσότερο τακτικές τρομοκρατίας (διάκριση βάσει του αντικειμένου της επίθεσης), ενώ η έτερη (*Al-Shabaab*) έχει βασιστεί περισσότερο στον ανταρτοπόλεμο. Ως εκ τούτου, μπορεί να εξετασθεί και ο ισχυρισμός που θέλει τη μία τακτική αποτελεσματικότερη της άλλης. Επιπλέον, εφόρμηση για τη μελέτη τους αποτέλεσε και το προσωπικό ενδιαφέρον του γράφοντος για αυτές, ενώ σε καμία περίπτωση με την παρούσα περιπτωσιολογία δεν επιχειρείται η αποτύπωση γενικών συμπερασμάτων για όλες τις υπάρχουσες τρομοκρατικές οργανώσεις.

Για την παρούσα μελέτη η τρομοκρατία ορίζεται ως *η πρόκληση φόβου, με τη χρήση ή την απειλή βίας κατά πολιτών, από μία μη κρατική οντότητα, με σκοπό να επηρεάσει τη συμπεριφορά μίας ή πολλών ομάδων για την επίτευξη ενός ή περισσότερων πολιτικών στόχων*. Η κύρια μονάδα ανάλυσης είναι η εκστρατεία, η οποία καθορίζεται ως η συντονισμένη προσπάθεια τρομοκρατικών ή αντάρτικων επιθέσεων που σκοπεύουν να επιτύχουν έναν πολιτικό σκοπό (Krause, 2013, σ. 279), (Abrahms, 2012, σ. 370).

Αρχικά, θα παρουσιαστεί ένα προφίλ και μία σύντομη ιστορία για κάθε μία από τις οργανώσεις μέσα από τα οποία θα αποτυπωθούν οι πολιτικοί στόχοι που αυτές έχουν θέσει. Έπειτα, με τη βοήθεια της βάσης δεδομένων για την παγκόσμια τρομοκρατία (Global Terrorism Database – GTD) θα εξαχθούν τα δεδομένα για όλες τις επιθέσεις που πραγματοποίησαν οι παραπάνω οργανώσεις και θα παρουσιαστεί πως και αν αυτές εξυπηρέτησαν τους σκοπούς της οργάνωσης. Σημειώνεται, ότι οι στόχοι που αποτυπώνονται δεν σημαίνει απαραίτητα ότι αντικατοπτρίζουν τι πραγματικά θέλουν αυτές οι ομάδες. Τουναντίον, αποτελούν πιθανόν τις πιο ακέραιες

προσεγγίσεις για τον καθορισμό τους. Οι περισσότερες πληροφορίες που παρουσιάζονται για τις οργανώσεις ελήφθησαν από τη διαδικτυακή βάση δεδομένων BAAD (Big, Allied and Dangerous) του προγράμματος PVC (Project on Violent Conflict) του Πανεπιστημίου Albany³, από τη βάση δεδομένων του προγράμματος Mapping Militants του Πανεπιστημίου Stanford⁴ και από το πρόγραμμα Counter Extremism (Counter Extremism Project – CEP)⁵ σε συνδυασμό όλων αυτών με πληροφόρηση από ανοιχτές πηγές.

Η κλίμακα επιτυχίας των τρομοκρατικών εκστρατειών ακολουθεί αυτή που αναπτύχθηκε στο έργο του Abrahms (2006), ήτοι μία ταξινόμηση τεσσάρων επιπέδων: *πλήρης επιτυχία*, όταν η οργάνωση κατάφερε ολοκληρωτικά τον στόχο της, *μερική επιτυχία*, αν η οργάνωση κατάφερε μέρος αυτής, *ελάχιστη επιτυχία*, αν η οργάνωση κατάφερε μικρότερη σε κλίμακα επιτυχία ή έστω έκανε κάποια μικρά βήματα προς αυτή και *αποτυχία*, όταν η οργάνωση δεν έκανε καμία πρόοδο προς την επίτευξη του στόχου της (σ. 48). Επίσης, επιχειρείται και η ταξινόμηση που προτείνεται στο έργο του Krause (2013) σε *εγωιστική επιτυχία*, όταν το αποτέλεσμα της βίαιης εκστρατείας πετυχαίνει μόνο τους στόχους της ομάδας που την ασκεί, *αλτρουιστική επιτυχία*, όταν το αποτέλεσμα της βίαιης εκστρατείας πετυχαίνει μόνο τους στόχους του κινήματος που η ομάδα ανήκει και όχι της ίδιας της ομάδας που την ασκεί, *πλήρης επιτυχία* όταν το αποτέλεσμα της βίαιης εκστρατείας πετυχαίνει τους στόχους και της ομάδας που την ασκεί και του κινήματος που αυτή ανήκει και τέλος, *πλήρης αποτυχία*, όταν το αποτέλεσμα της βίαιης εκστρατείας δεν πετυχαίνει ούτε τους στόχους της ομάδας που την ασκεί ούτε του κινήματος που αυτή ανήκει. (Krause, 2013, σ. 278).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα δεδομένα που αφορούν στα γεγονότα της τρομοκρατίας αποτελούν ένα μέρος της συνολικής πραγματικής εικόνας, λαμβάνοντας υπόψη ότι στη μελέτη του φαινομένου ενέχει ο κίνδυνος της απόκλισης μεταξύ της πραγματικής από της αναφερθείσας (στις δημόσιες πηγές) τρομοκρατίας. Ως εκ τούτου οι βάσεις δεδομένων για την τρομοκρατία αντιπροσωπεύουν πολλές φορές μια υποεκτίμηση του πραγματικού αριθμού των τρομοκρατικών περιστατικών (Drakos & Gofas, 2006, σσ. 715-716, 734).

³ <https://www.start.umd.edu/baad/database>

⁴ <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/>

⁵ <https://www.counterextremism.com/>

Από την ανάλυση του Α' Μέρους αναμένεται ότι η τρομοκρατία δεν θα είναι μία αποτελεσματική μέθοδος στην επίτευξη των στρατηγικών σκοπών των οργανώσεων, σε αντίθεση με τις τακτικές ανταρτοπολέμου που μπορεί να παρουσιάσουν κάποια επιτυχία. Επιπλέον, η επιλογή της τρομοκρατίας αναμένεται ότι θα επηρεάσει τις ομάδες σε οργανωσιακό επίπεδο και πιθανόν να είναι αποτελεσματική για τους στόχους αυτού του επιπέδου. Βάσει διάκρισης στόχων αναμένεται ότι οι μαξιμαλιστικοί στόχοι δεν θα ικανοποιηθούν, ενώ οι περιορισμένοι μπορεί να παρουσιάσουν μία διακύμανση ως προς την επίτευξη τους.

Boko Haram

Ιστορικό

Η Boko Haram, είναι μία ισλαμιστική, σαλαφιστική και τζιχαντιστική οργάνωση που έχει την έδρα της στη Νιγηρία. Αν και η αρχική ονομασία της ομάδας είναι η *Jama'atu Ahlis Sunna Lidda'awati Wal Jihad (People Committed to the Propagation of the Prophet's Teachings and Jihad)*, το όνομα Boko Haram, δόθηκε στην ομάδα από τους πολίτες βάσει του τρόπου ζωής και τις διδασκαλίες της και μπορεί να ερμηνευτεί ως «*η δυτική παιδεία απαγορεύεται*». Ιδεολογικά, η Boko Haram είναι ενάντια στον δυτικό τρόπο ζωής, τον οποίο θεωρεί ότι έχει αρνητικές επιπτώσεις στις ισλαμικές αξίες. Γι' αυτό η αρχική της διακήρυξη ήταν να σταματήσει τη διαφθορά και την αδικία στη Νιγηρία, η οποία εδράζεται στις δυτικές επιρροές, μέσω της απομάκρυνσης των πολιτικών και θρησκευτικών της ηγετών και επιβάλλοντας στον πληθυσμό τον Ισλαμικό Νόμο (Σαρία). Απώτερος στόχος της οργάνωσης είναι να αντικαταστήσει την παρούσα Νιγηριανή κυβέρνηση και να δημιουργήσει ένα χαλιφάτο ή ισλαμικό κράτος στη Νιγηρία. Η Boko Haram ακολουθεί μία αποκεντρωμένη οργανωτική δομή, όπου κάτω από τον ηγέτη της βρίσκεται ένα 30μελές όργανο λήψης αποφάσεων που διευθύνει τις περιφερειακές ομάδες της οργάνωσης. Αυτές οι ομάδες διαφέρουν ανάλογα με την τοποθεσία και την τακτική εξειδίκευση (π.χ. στρατεύματα μάχης, εμπειρογνώμονες εκρηκτικών, ιατρική επιτροπή κ.ά.). Λόγω αυτής της δομής, δεν ακολουθούν όλοι οι μαχητές της οργάνωσης κατ' ανάγκη το Σαλαφιστικό δόγμα και βίαιες ή εξτρεμιστικές συμπεριφορές, αλλά ενδεχομένως μία πιο μετριοπαθή στάση που εξυπηρετεί άλλα κίνητρα όπως π.χ. την έκφραση παραπόνων για τις μεγάλες οικονομικές ανισότητες της χώρας. Οι ενέργειες της Boko Haram, μέσα από αιματηρές επιθέσεις, έχουν

προκαλέσει τρομακτικές συνέπειες. Το παρατηρητήριο ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Human Rights Watch) εκτιμά ότι η οργάνωση έχει οδηγήσει τουλάχιστον 7 εκατομμύρια ανθρώπους σε ανάγκη ανθρωπιστικής βοήθειας, 2,1 εκατομμύρια ανθρώπους να εκτοπιστούν βίαια και περίπου 20,000 νεκρούς⁶.

Η οργάνωση έχει τις ρίζες της στο 1995, η άνοδος όμως της ομάδας υπολογίζεται το 2002, όταν ανέλαβε ως πνευματικός ηγέτης της ο Mohammad Yusuf. Αξίζει να αναφερθεί ότι το 2002 ο Osama bin Laden έστειλε στη Νιγηρία χρηματοδότηση της τάξης των 3 εκατομμυρίων δολαρίων προκειμένου αυτά να διανεμηθούν μεταξύ των σαλαφιστικών ομάδων, από τα οποία εκτιμάται ότι η Boko Haram έλαβε το μεγαλύτερο μέρος αυτής της χρηματοδότησης. Το πρώτο διάστημα η οργάνωση αλλάζει διάφορα ονόματα και παραμένει κατά κύριο λόγο μη-βίαιη. Στα μέσα του 2004, η οργάνωση άρχισε να επιτίθεται σε αστυνομικούς σταθμούς προκειμένου να κλέψει όπλα και πυρομαχικά. Οι επιθέσεις αυτές συνεχίστηκαν τα επόμενα χρόνια ενώ η συνεχιζόμενη επιτυχία αυτής της εκστρατείας και η αδυναμία της κυβέρνησης να σταματήσει τέτοιες δραστηριότητες βοήθησαν την οργάνωση να προσελκύσει νέα μέλη.

Η ανοιχτή σύγκρουση με το κράτος ξέσπασε τον Ιούλιο του 2009 μετά από μία βίαιη σύγκρουση μεταξύ των μελών της Boko Haram και της αστυνομίας, από την οποία προκλήθηκαν περαιτέρω βίαιες εξεγέρσεις που εξαπλώθηκαν γρήγορα σε διάφορες περιοχές της χώρα. Περίπου 800 άνθρωποι σκοτώθηκαν, μέσα στους οποίους και ο Yusuf, ο οποίος συνελήφθη και εκτελέστηκε ενώ ήταν υπό κράτηση. Από τότε η οργάνωση ξεκίνησε παραστρατιωτικές εκστρατείες κυρίως κατά της νιγηριανής κυβέρνησης, αλλά και γειτονικών χωρών, καθώς και πλήθος τρομοκρατικών επιθέσεων. Η κατάσταση ρευστότητας εντός και γύρω από τη Νιγηρία επέτρεψε στους μαχητές της οργάνωσης να διασχίσουν το Καμερούν, το Τσαντ και τον Νίγηρα, προκειμένου να αποφύγουν τις δυνάμεις ασφαλείας της Νιγηρίας και να πραγματοποιήσουν περιφερειακές επιθέσεις.

Η ομάδα μέχρι και τον Ιούλιο του 2010 παρέμεινε ανενεργή, όταν ο πρώην δεύτερος διοικητής της οργάνωσης, Abubakar Shekau, ανέλαβε την ηγεσία. Ο θάνατος του Yusuf επηρέασε άμεσα την τακτική εξέλιξη της οργάνωσης, η οποία υιοθέτησε έκτοτε μεταξύ άλλων και την πρακτική του takfir, σύμφωνα με την οποία ένας μουσουλμάνος δύναται να αποκηρύξει και να σκοτώσει άλλους μουσουλμάνους

⁶ <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/nigeria>

που θεωρεί άπιστους. Τον Ιούνιο του 2010 ο ηγέτης της Al-Qaeda in the Lands of the Islamic Maghreb (AQIM) ανακοίνωσε ότι η ομάδα του θα παράσχει στήριξη, όπλα και εκπαίδευση στη Boko Haram. Επιπλέον, ο Shekau δήλωσε εκ μέρους της Boko Haram ότι αυτή αποτελεί τμήμα της Al-Qaeda και υποσχέθηκε να εκδικηθεί για την καταστολή του 2009, ενώ παράλληλα να επιστρέψει στη βίαιη τζιχάντ. Οι απειλές αυτές στράφηκαν όχι μόνο εναντίον του Νιγηριανού κράτους αλλά και των «προαστίων του δυτικού πολιτισμού». Στο πλαίσιο αυτό δημοσίευσε ένα μανιφέστο στο οποίο συνέδεσε τον αγώνα της Boko Haram με την παγκόσμια τζιχάντ⁷. Αυτή η προβολή αλληλεγγύης σε τζιχαντιστικές ομάδες που λειτουργούσαν εκτός Νιγηρίας σηματοδότησε μια σοβαρή αναθεώρηση της επιχειρησιακής της στρατηγικής.

Έκτοτε η οργάνωση οργάνωσε αρκετές βομβιστικές επιθέσεις και δολοφονίες σε ολόκληρη τη χώρα, καθώς και μία απόδραση από τη φυλακή στο Bauchi, η οποία απελευθέρωσε περίπου 700 κρατούμενους, μεταξύ των οποίων και μέλη της οργάνωσης. Η τακτικές της οργάνωσης μετεξελίχθηκαν σε στοχευμένες δολοφονίες, πυροβολισμούς από οχήματα, βομβιστές αυτοκτονίας, μαζικούς αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς (A.E.M.) και πιο πρόσφατα σε απαγωγές και ομηρίες.

Στις 26 Αυγούστου 2011 η οργάνωση πυροδότησε ένα παγιδευμένο με εκρηκτικά όχημα στην έδρα των Ηνωμένων Εθνών στην Abuja της Νιγηρίας, σκοτώνοντας 23 άτομα και τραυματίζοντας 81. Οι 15 συντονισμένες βομβιστικές και ένοπλες επιθέσεις στο Kano της Νιγηρίας τον Ιανουάριο του 2012 σκότωσαν τουλάχιστον 187 άτομα, γεγονός που αποτέλεσε την πιο θανατηφόρα μονοήμερη επίθεση της Boko Haram. Τον Φεβρουάριο του 2013 πραγματοποιεί την πρώτη διασυνοριακή της ενέργεια, απαγάγοντας μία 7μελή οικογένεια Γάλλων υπηκόων στο Καμερούν. Η αυξημένη ένταση των επιθέσεων οδήγησε την κυβέρνηση της Νιγηρίας τον Μάιο του 2013 να δηλώσει κατάσταση έκτακτης ανάγκης σε τρεις πολιτείες της, καθώς και να δημιουργήσει μια προσπάθεια κοινής επιχειρησιακής δύναμης (Joint Task Force-JTF) για την απομάκρυνση της Boko Haram από τις πόλεις που ασκούσε έλεγχο. Το 2014, η οργάνωση απέκτησε διεθνή φήμη όταν απήγαγε 276 μαθήτριες της πόλης Chibok για διάφορους σκοπούς, όπως για ανταλλαγές κρατουμένων ή για αγοροπωλησίες, εκ των οποίων 164 δραπέτευσαν τον Ιανουάριο του 2018 ενώ η τύχη ορισμένων ακόμη αγνοείται. Το 2014 η Boko Haram αποτέλεσε την πιο φονική τρομοκρατική οργάνωση. Υπολογίζεται ότι έως τον Ιανουάριο του 2015 περίπου

⁷ <https://africacenter.org/publication/boko-harams-evolving-threat/>

20.000 Νιγηριανοί άφησαν τη χώρα τους έπειτα από φονικές επιθέσεις της οργάνωσης στις πόλεις που διέμεναν.

Η Boko Haram προκειμένου να πραγματοποιήσει το όραμά της για ίδρυση ενός ισλαμικού κράτους απέκτησε τον έλεγχο σε διάφορα εδάφη στη βορειοανατολική Νιγηρία. Μεταξύ 2011 και 2015, η οργάνωση καταλάμβανε εδάφη με επικράτεια που έφτανε τα 20.000 τετραγωνικά μίλια, μέγεθος περίπου ίσο με αυτό μίας χώρας όπως το Βέλγιο. Ωστόσο, τα επόμενα χρόνια, η χώρα κατάφερε να επανακτήσει τον έλεγχο σε όλη σχεδόν την επικράτεια που κατείχε η Boko Haram, αφού η οργάνωση υπέστη σημαντικές ήττες ως αποτέλεσμα μιας πολυεθνικής κοινής ομάδας δράσης, η οποία αποτελούνταν από δυνάμεις από το Μπενίν, το Καμερούν, το Τσαντ, το Νίγηρα και τη Νιγηρία, ενώ είχε και την υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής.

Στα τέλη του 2015, ο Νιγηριανός Πρόεδρος ανακοίνωσε ότι είναι ανοικτός σε διαπραγματεύσεις με τους τρομοκράτες της Boko Haram για το ζήτημα της απελευθέρωσης των κοριτσιών του απήχθησαν από το Chibok τον Απρίλιο του 2014. Λίγους μήνες μετά, σε μία από τις επιθέσεις οργάνωσης στη βορειοανατολική Νιγηρία, η οργάνωση έκαψε ζωντανά παιδιά ως επίδειξη ισχύος. Ένα χρόνο αργότερα, τον Οκτώβριο του 2016 η κυβέρνηση της Νιγηρίας εξασφάλισε την απελευθέρωση 21 κοριτσιών που απήχθησαν τον Απρίλιο του 2014, ως αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων μεταξύ κυβέρνησης και Boko Haram. Τον Μάιο του 2017 η Boko Haram απελευθέρωσε ακόμη 82 κορίτσια που απήχθησαν το 2014 σε αντάλλαγμα 6 κρατουμένων της οργάνωσης. Παρά την αποδυνάμωση της από την κοινή ομάδα δράσης, το 2017 η οργάνωση απέκτησε εκ νέου εδάφη στην βορειοανατολική Νιγηρία.

Σε επίπεδο συνεργασιών, η Boko Haram διατηρεί στενούς δεσμούς με την Al-Shabaab της Σομαλίας ενώ είχε διατηρήσει δεσμούς με το βορειοαφρικανικό τμήμα της Al-Qaeda, την AQIM. Ωστόσο, το 2015 ο Shekau, εξ' ονόματος της οργάνωσης, δήλωσε υποταγή στην ISIS ενώ έκτοτε η οργάνωση αυτοαποκαλείται ως η επαρχία του Ισλαμικού Κράτους στη Δυτική Αφρική (Islamic State's West Afrca Province - ISWAP). Αξίζει να σημειωθεί ότι τον Αύγουστο του 2016, ύστερα από κάποιους μήνες έντασης μεταξύ της ηγεσίας της Boko Haram και της ISIS, η τελευταία ανακοίνωσε μονομερώς την αντικατάσταση του Shekau, από τον Abu Musab al-Barnawi, γεγονός που ο Shekau δεν αποδέχτηκε, αναφερόμενος σε αυτή την απόφαση ως πραξικόπημα. Η απόφαση αυτή υποστηρίζεται ότι πάρθηκε από την ISIS

διότι η Boko Haram επιτίθονταν έντονα κατά Μουσουλμάνων και ιδιαίτερα παιδιών, περιφρονώντας της οδηγίες της για το αντίθετο (Abrahms, Ward, & Kennedy, 2018, p. 25). Ωστόσο, αργότερα ο Shekau επανεπιβεβαίωσε την υποταγή του στον ηγέτη της ISIS. Ύστερα από αυτή τη διαμάχη, οι μαχητές της Boko Haram διαχωρίστηκαν με βάση την πίστη τους στους διαφορετικούς ηγέτες (Shekau και al-Barnawi), με τις δύο ομάδες να εμπλέκονται περιστασιακά σε ανά μεταξύ τους συγκρούσεις.

Αποτελεσματικότητα

Για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης οι στόχοι της οργάνωσης προσδιορίζονται μετά το 2009 που ξεκινάει και η ουσιαστική βίαιη δράση της. Ως απώτερος στρατηγικός σκοπός της μπορεί να προσδιοριστεί η *ανατροπή της Νιγηριανής κυβέρνησης και η αντικατάσταση της με ένα αυστηρό Σαλαφιστικό καθεστώς*. Ο στόχος αυτός θα μπορούσε να χαρακτηριστεί *μαξιμαλιστικός*, αφού στοχεύει σε μία ιδεολογική και αξιακή αλλαγή ή γενικότερα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ότι στοχεύει σε μία *καθεστωτική αλλαγή*. Αν κρίνουμε από τη μέχρι σήμερα έκβαση της βίαιης εκστρατείας της Boko Haram, ο στόχος δεν έχει επιτευχθεί, αφού ο εδαφικός έλεγχος της οργάνωσης είναι πλέον περιορισμένος, ενώ πολλά από τα μέλη της είτε έχουν συλληφθεί είτε έχουν σκοτωθεί. Παρόλα αυτά συνεχίζει να πραγματοποιεί τρομοκρατικές ενέργειες και να απειλεί την Νιγηριανή κυβέρνηση⁸. Συνάγεται λοιπόν το συμπέρασμα ότι με τα μέχρι σήμερα δεδομένα, η οργάνωση απέτυχε τουλάχιστον ως προς την επίτευξη του απώτερου στρατηγικού της στόχου και ως εκ τούτου, η τρομοκρατική εκστρατεία για την ανατροπή της Νιγηριανής κυβέρνησης κρίνεται ως *αποτυχημένη*. Ωστόσο, αξιολογώντας την πορεία της οργάνωσης, παρατηρείται ότι το 2015 η οργάνωση κατείχε ένα μεγάλο μέρος εδαφικής έκτασης της χώρας, είχε τις δικές της δομές, επέβαλε τον Ισλαμικό Νόμο στον πληθυσμό που ήλεγχε και είχε ανακηρύξει ένα ανεξάρτητο ισλαμικό κράτος⁹. Αν λοιπόν, χαρακτηρίζαμε την αποτελεσματικότητα της τρομοκρατικής εκστρατείας εκείνη τη χρονική στιγμή, αυτή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως *ελάχιστα επιτυχημένη*, αφού η οργάνωση είχε κάνει βήματα προς την επίτευξη του απώτερου στρατηγικού της σκοπού. Η βραχυβιότητα όμως των αποτελεσμάτων της δεν επιτρέπει τον χαρακτηρισμό ως *πλήρη επιτυχία*.

⁸ <https://www.cfr.org/article/boko-harams-deadly-impact>

⁹ <https://edition.cnn.com/2014/06/09/world/boko-haram-fast-facts/index.html>

Επιπροσθέτως, εκτιμάται ότι η τοποθέτηση της ίδιας της οργάνωσης στο ευρύτερο τζιχαντιστικό κίνημα, παράλληλα με τις δηλώσεις του ηγέτη της AQIM το 2010 για «στρατηγικό βάθος» και επέκταση της παρουσίας της Al-Qaeda στην υποσαχάρια Αφρική¹⁰, ωφέλησαν την οργάνωση. Στο ίδιο συμπέρασμα οδηγούμαστε αν συνυπολογίσουμε και την μετέπειτα συνέργεια της ISIS με την Boko Haram, λαμβάνοντας η τελευταία τη στρατηγική θέση του «εκπροσώπου» της ISIS στη Δυτική Αφρική. Παρόλα αυτά, η οργάνωση διασπάστηκε αρκετές φορές σε υποομάδες ενώ ήρθε σε συχνή ρήξη με άλλες παρόμοιες ανταγωνιστικές οργανώσεις. Καταλήγουμε λοιπόν, ότι παράλληλος στόχος της Boko Haram αποτέλεσε η επιβίωση και η βελτίωση της θέσης της μέσα στο τζιχαντιστικό κίνημα. Συνεκτιμώντας, τα παραπάνω μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η τρομοκρατική εκστρατεία της Boko Haram κατά του Νιγηριανού κράτους, μπορεί να μην οδήγησε ούτε την ίδια την οργάνωση ούτε το τζιχαντιστικό κίνημα στην επίτευξη των διακηρυγμένων στόχων τους, αλλά βελτίωσε τη θέση της Boko Haram μέσα στο ευρύτερο κίνημα. Μία τέτοια παραδοχή συνηγορεί στον χαρακτηρισμό της βίαιης αυτής εκστρατείας της Boko Haram ως «εγωιστικά επιτυχημένη».

Οργανωσιακά, η ωμή βία των τρομοκρατικών πράξεων της οργάνωσης, την έφερε στο προσκήνιο αρκετές φορές τα τελευταία χρόνια και ιδίως το 2014 με την απαγωγή των κοριτσιών από το Chibok (χαρακτηριστική είναι η καμπάνια στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με τη φράση *#BringBackOurGirls* με σκοπό την δημοσιοποίηση του γεγονότος), κάνοντας ευρέως γνωστά τόσο την ίδια την ομάδα όσο και τον στόχο της. Αξίζει να αναφερθεί ότι η απαγωγή των κοριτσιών το 2014 έθεσε την οργάνωση λίγο καιρό αργότερα σε θέση διαπραγμάτευσης με την κυβέρνηση, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς που θέλουν την τρομοκρατία ως αναποτελεσματική στην επίτευξη κυβερνητικών παραχωρήσεων (Abrahms & Gottfried, 2016, σ. 83). Η οργάνωση επιπλέον, από το 2009 και έπειτα, επέδειξε μία ανοδική τάση στην αύξηση του αριθμού των μελών της. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το 2012 απαριθμούσε από μερικές εκατοντάδες μέχρι μερικές χιλιάδες άτομα, ενώ το 2014 εκτιμάται ότι είχε από 3.000 έως 20.000 μαχητές, γεγονός που συνεισέφερε στην τακτική και επιχειρησιακή αναβάθμιση της οργάνωσης. Παρ' όλες τις διασπάσεις της Boko Haram, διαφαίνεται ότι η οργάνωση

¹⁰ <https://africacenter.org/publication/boko-harams-evolving-threat/>

είχε οφέλη από την υιοθέτηση της βίας και ως εκ τούτου συνάγεται ότι η υιοθέτηση της τρομοκρατίας στο οργανωσιακό επίπεδο λειτούργησε αποτελεσματικά.

Σε τακτικό επίπεδο, σύμφωνα με την GTD, η οργάνωση από το 2009 έως το 2017 πραγματοποίησε 2.418 επιθέσεις, εκ των οποίων, βάσει αντικειμένου επίθεσης, οι 1.577 επιθέσεις (65%) μπορούν να χαρακτηριστούν τρομοκρατικές επιθέσεις (πολίτες, επιχειρήσεις, εκπαιδευτικοί οργανισμοί, δημοσιογράφοι και ΜΜΕ, ΜΚΟ, θρησκευτικοί στόχοι, τουρίστες, καθώς και δομές επικοινωνιών και μεταφορών), οι 761 επιθέσεις (32%) στο πλαίσιο του ανταρτοπόλεμου (διπλωματικοί, στρατιωτικοί, αστυνομικοί και άλλοι κυβερνητικοί στόχοι), ενώ οι υπόλοιπες (3%) δεν δύναται να ταξινομηθούν απόλυτα λόγω διάφορων χαρακτηριστικών. Οι περισσότερες τρομοκρατικές επιθέσεις (71%) έγιναν κατά αθώων πολιτών κυρίως μέσω ένοπλων (543 επιθέσεις) και βομβιστικών (279 επιθέσεις) επιθέσεων. Επίσης, καταγράφηκαν και 141 περιστατικά απαγωγών. Από το σύνολο των τρομοκρατικών επιθέσεων μόνο 72 απέτυχαν. Οι ανθρώπινες απώλειες που προκλήθηκαν μόνο από τις τρομοκρατικές ενέργειες από το 2009 έως το 2017 υπολογίζονται σε 14.524 θύματα, 7.752 τραυματίες, ενώ άγνωστος παραμένει ο αριθμός των υλικών ζημιών. Αν προστεθούν σε αυτές και οι επιθέσεις ανταρτοπόλεμου, τα θύματα αγγίζουν τις 20.328. Συμπερασματικά, προκύπτει ότι η αυξητική τάση πραγματοποίησης ενεργειών, το χαμηλό επίπεδο αποτυχίας στην εκτέλεση αυτών και ο υψηλός αριθμός θνησιμότητας που προκάλεσαν, αποτελούν τακτικές επιτυχίες της οργάνωσης συνηγορώντας στο συμπέρασμα ότι η τρομοκρατία για τη Boko Haram στο τακτικό επίπεδο λειτούργησε αποτελεσματικά.

Al-Shabaab

Ιστορικό

Η Al-Shabaab, που σημαίνει στα αραβικά «*Η Νεολαία*», έχει την έδρα της στη Σομαλία και είναι η μεγαλύτερη οργάνωση που επιχειρεί να ανατρέψει τη σομαλική κυβέρνηση και να την αντικαταστήσει με μία που θα επιβάλλει στην κοινωνία μία αυστηρή ερμηνεία του Ισλαμικού Νόμου (Σαρία). Η οργάνωση επιδιώκει να δημιουργήσει ένα φονταμενταλιστικό ισλαμικό κράτος στη χώρα, το οποίο ελπίζει ότι τελικά θα επεκταθεί ώστε να συμπεριλάβει ολόκληρο το Κέρασ της Αφρικής. Έχει στο έλεγχο της ένα μεγάλο μέρος της νότιας περιοχής της Σομαλίας και μικρές περιοχές στην Κένυα και την Αιθιοπία στα σύνορα με τη Σομαλία. Η ιδεολογία της

μπορεί να περιγραφεί ως ένα τύπο Σαλαφισμού και Ουαχαμπισμού που υποστηρίζει επίσης το takfir (δηλαδή την αποκήρυξη των αποστατών ή των άπιστων, σύμφωνα με την οποία ένας μουσουλμάνος είναι σε θέση να αποκηρύξει και να σκοτώσει άλλους άπιστους” μουσουλμάνους). Η οργάνωση ακολουθεί μια ιεραρχική δομή με επικεφαλής τον εμίρη. Η στρατολόγηση της οργάνωσης πραγματοποιείται κυρίως στη Σομαλία και την Κένυα και χρησιμοποιώντας την προπαγάνδα του ονόματος της, επιδιώκει να στρατολογή έφηβους και νεαρής ηλικίας ενήλικες.

Η οργάνωση σχηματίστηκε ουσιαστικά το 2004 ως η μαχητική πτέρυγα της Ένωσης Ισλαμικών Δικαστηρίων (Islamic Courts Union - ICU), ενός συνασπισμού 11 τοπικών δικαστηρίων της Σαρία, ως το αντίπαλο δέος στη μεταβατική ομοσπονδιακή κυβέρνηση (Transitional Federal Government – TFG) της Σομαλίας.

Στα μέσα του 2006, η Ένωση των Ισλαμικών Δικαστηρίων (ICU), υποστηριζόμενη από τους μαχητές της Al-Shabaab, απόκτησε τον έλεγχο του Mogadishu. Λίγους μήνες αργότερα και προκειμένου η μεταβατική κυβέρνηση της Σομαλίας να εξουδετερώσει την απειλή από την Ένωση ζήτησε παρέμβαση από γειτονικές χώρες. Τα Αιθιοπικά στρατεύματα εισέβαλαν στη Σομαλία και ανακατέλαβαν το Mogadishu, ενώ παρόλο που η Ένωση διαλύεται η Al-Shabaab υποχώρησε προς τα νότια της χώρας και παρέμεινε ενεργή.

Η εισβολή της Αιθιοπίας στη Σομαλία αποτέλεσε ένα κρίσιμο γεγονός για την ανάπτυξη της Al-Shabaab, η οποία υπογράμμισε τη δυσαρέσκεια εναντίον μιας ξένης κατοχικής δύναμης. Ως εκ τούτου επέτρεψε στην Al-Shabaab να γίνει η κύρια δύναμη αντίστασης στη Σομαλία, αφού κεφαλαιοποίησε τον εθνικιστικό ζήλο των Σομαλών. Από το 2006 έως το 2008, η οργάνωση αύξησε τον αριθμό των μελών της από 400 σε 2.000. Η αριθμητική αυτή ανάπτυξη επέτρεψε στην Al-Shabaab να συνεχίσει να επιτείνει επιθέσεις σε ολόκληρη τη νότια και κεντρική Σομαλία.. Μετά την εισβολή της Αιθιοπίας, η οργάνωση διενήργησε επιθέσεις κυρίως εναντίον στρατιωτικών δυνάμεων της Αιθιοπίας καθώς και στόχων της μεταβατικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης, με χρήση εκρηκτικών μηχανισμών, βομβιστών αυτοκτονίας και διαπράττοντας δολοφονίες. Η ομάδα είχε ως στόχο να εξαναγκάσει τα στρατεύματα της Αιθιοπίας να αποχωρήσουν από τη χώρα.

Τον Μάρτιο του 2007, τα στρατεύματα της Αφρικανικής Ένωσης από την Ουγκάντα και το Μπουρούντι, μετά από έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Η.Ε. σχημάτισαν ένα στρατιωτικό ειρηνευτικό σώμα υπό την ονομασία AMISOM (African Union Mission in Somalia), με σκοπό την προστασία της Σομαλικής

μεταβατικής κυβέρνησης και την κατ' επέκταση σταθεροποίησης της χώρας. Αργότερα, στο σώμα αυτό συμμετείχαν και στρατιωτικές δυνάμεις από την Αιθιοπία, την Κένυα και το Τζιμπουτί. Συνολικά, η AMISOM περιλαμβάνει περίπου είκοσι χιλιάδες στρατιώτες¹¹. Τον Ιανουάριο του 2009, τα αιθιοπικά στρατεύματα αποσύρθηκαν από τη Σομαλία και αντικαταστάθηκαν από δυνάμεις της AMISOM. Η Al-Shabaab ισχυρίστηκε ότι αυτή η αποχώρηση οφειλόταν στην εκστρατεία της ίδιας και στη συνέχεια επικεντρώθηκε σε επιθέσεις κατά των στρατευμάτων της AMISOM.

Αν και η Al-Shabaab επικεντρώθηκε σε επιθέσεις κατά δυνάμεων της Αιθιοπίας και της AMISOM, προσπάθησε να συνδέσει τον αγώνα της με το ευρύτερο τζιχαντιστικό κίνημα, προωθώντας μια σχέση με την Al-Qaeda και προσελκύοντας ξένους μαχητές. Ήδη από τα μέσα του 2008, ο ηγέτης της Al-Shabaab, Ahmed Abdi Godane, δημοσίευσε μια δήλωση στην οποία επαινούσε τον αγώνα της Al-Qaeda, θέτοντας παράλληλα τον αγώνα στη Σομαλία ως μέρος μιας παγκόσμιας τζιχάντ. Την ίδια περίοδο, η Al-Shabaab ξεκίνησε μια βίαιη εκστρατεία εκδίκησης για το θάνατο του πρώην ηγέτη της Aero, εστιάζοντας σε επιθέσεις εναντίον στόχων των Η.Π.Α. και των Η.Ε. στη Σομαλία. Από το 2010 η Al-Shabaab πραγματοποίησε αρκετές επιθέσεις υψηλού προφίλ τόσο σε εγχώριο όσο και σε διεθνές επίπεδο. Στις αρχές του 2010, ανακοίνωσε τη σύνδεση με την παγκόσμια τζιχάντ της Al-Qaeda. Μετά από αυτό το γεγονός η οργάνωση πραγματοποίησε την πρώτη διεθνή της επίθεσή στις 11 Ιουλίου 2010, σκοτώνοντας 70 άτομα σε τρεις συντονισμένες βομβιστικές επιθέσεις στην Ουγκάντα.

Τον Αύγουστο του 2011, οι δυνάμεις της AMISOM και της μεταβατικής κυβέρνησης κατάφεραν να εκδιώξουν την Al-Shabaab από το Mogadishu, αναγκάζοντας την οργάνωση να υποχωρήσει και πάλι στις αγροτικές περιοχές της κεντρικής και νότιας Σομαλίας. Μετά από αυτό το γεγονός, ο ηγέτης της οργάνωσης ανακοίνωσε επίσημα τη συμμαχία μεταξύ Al-Shabaab και Al-Qaeda, ενώ λίγο αργότερα, το 2012, ο Ayman Al-Zawahri, διάδοχος του Osama Bin Laden ως ηγέτης της Al-Qaeda, ανακοίνωσε επίσημα την ανακοίνωση επίσημα τη συγχώνευση των δύο οργανώσεων. Έκτοτε η Al-Shabaab ξεκίνησε να εκτελεί μια σειρά βίαιων επιθέσεων στις γειτονικές χώρες της Σομαλίας.

Τον Σεπτέμβριο του 2013, σε μία επίθεση που διήρκησε τέσσερις ημέρες οι μαχητές της Al-Shabaab επιτέθηκαν στο εμπορικό κέντρο Westgate της Κένυας,

¹¹ <https://www.cfr.org/background/al-shabab>

σκοτώνοντας τουλάχιστον 72 ανθρώπους – την πιο θανατηφόρα επίθεση στην Κένυα τα τελευταία 15 χρόνια. Ένα χρόνο μετά, τον Σεπτέμβριο του 2014 σκοτώνεται ο ηγέτης της οργάνωσης από μία αμερικανική αεροπορική επιδρομή και τη θέση του καταλαμβάνει ο Ahmed Umar. Τον Απρίλιο του 2015, οι μαχητές της Al-Shabaab επιτέθηκαν στο Πανεπιστήμιο της Garissa στην Κένυα, σκοτώνοντας τουλάχιστον 152 άτομα, ξεπερνώντας την προαναφερόμενη επίθεση του 2013. Η Al Shabaab ισχυρίστηκε ότι οι επιθέσεις της στην Κένυα είχαν ως στόχο να αναγκάσουν τα Κενυατικά στρατεύματα να αποχωρήσουν από τη Σομαλία.

Το 2015, η ISIS δημοσίευσε βίντεο για την Al-Shabaab, χαρακτηρίζοντας την ως την πιο εξέχουσα τζιχαντιστική ομάδα της Ανατολικής Αφρικής, καλώντας τη να αλλάξει την πίστη της από την Al-Qaeda και να δηλώσει υποταγή σε αυτή. Λίγους μήνες μετά η Al-Shabaab κυκλοφόρησε ένα εσωτερικό έγγραφο για τα άτομα στους κόλπους της που υποστήριζαν την ISIS δηλώνοντας ότι η πολιτική της οργάνωσης συνεχίζει ως έχει¹².

Το 2016, εκτιμάται ότι η Al-Shabaab σκότωσε περισσότερους από 4.200 ανθρώπους, καθιστώντας την πιο φονική ισλαμική τρομοκρατική οργάνωση στην Αφρική. Τον Απρίλιο του 2017 ο νέος πρόεδρος της Σομαλίας κηρύσσει πόλεμο στην οργάνωση ενώ παράλληλα προσφέρει στους μαχητές της μια περίοδο αμνηστίας 60 ημερών. Η κυβέρνηση δεσμεύεται να προσφέρει απασχόληση και εκπαίδευση σε μαχητές που παραδίδονται κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Η οργάνωση απέρριψε επίσημα την προσφορά. Λίγους μήνες μετά πραγματοποίησε την πιο θανατηφόρα τρομοκρατική επίθεση με εκρήξεις που σκοτώνουν τουλάχιστον 588 άτομα ενώ τραυματίζουν ακόμη 300.

Τα τελευταία χρόνια η οργάνωση τα έχει υποστεί αρκετές επιθέσεις από συνασπισμούς δυνάμεων, σηματοδοτώντας πολλά θύματα για την οργάνωση¹³. Εν τω μεταξύ, έχει εντείνει την παρουσία της στο βορρά, ιδιαίτερα στην ημιαυτόνομη περιοχή Puntland. Ορισμένοι ειδικοί αναλυτές, ισχυρίζονται ότι παρόλο που η σομαλική κυβέρνηση επιμένει ότι η Al-Shabaab αντιμετωπίζει κατάρρευση, η ομάδα ελέγχει τα περισσότερα εδάφη από το 2010.¹⁴

¹² <https://www.cfr.org/backgrounder/al-shabab>

¹³ <https://www.theguardian.com/world/2018/nov/11/us-airstrikes-fail-to-weaken-al-shabaab-grip-on-somalia>

¹⁴ <https://www.foreignaffairs.com/articles/somalia/2017-11-03/after-mogadishu-attacks>

Αποτελεσματικότητα

Πρωταρχικός στόχος της Al-Shabaab αποτελεί η ανατροπή της σομαλικής κυβέρνησης και η εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού χαλιφάτου στη Σομαλία στη βάση μιας αυστηρής ερμηνεία του Ισλαμικού Νόμου (Shariah). Απώτερος σκοπός είναι η ίδρυση ενός ισλαμικού χαλιφάτου σε όλο το Κέρασ της Αφρικής που θα περιλαμβάνει όχι μόνο τη Σομαλία, αλλά και το Τζιμπουτί, την Κένυα και την Αιθιοπία. Ο στόχος αυτός θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ομοίως *μαξιμαλιστικός* και ότι στοχεύει σε μία *καθεστωτική αλλαγή*. Η οργάνωση επίσης αντιτίθεται στην παρουσία ξένων δυνάμεων στη χώρα και στοχεύει στην απομάκρυνση τους από αυτή. Σε αντίθεση με τον προαναφερόμενο στόχο, αυτός μπορεί να χαρακτηριστεί ως *περιορισμένος*. Αυτές οι δύο κατευθύνσεις αποτελούν τους δύο στρατηγικούς πυλώνες της οργάνωσης, οι οποίοι εκφράζονται μέσα από τις βίαιες εκστρατείες που πραγματοποίησε η οργάνωση για να τους πετύχει. Εκτός όμως από τους παραπάνω στόχους που αφορούν στο εσωτερικό της χώρας, η οργάνωση πραγματοποίησε και διεθνείς επιθέσεις, όπως στην Κένυα και την Ουγκάντα και υιοθέτησε όλο και περισσότερο έναν ευρύτερο προσανατολισμό, τοποθετώντας τον αγώνα της στο πλαίσιο του παγκόσμιου τζιχαντιστικού κινήματος. Η στενή σχέση της ομάδας με την Al-Qaeda, μετά το 2008, εικάζεται ότι επηρέασε σημαντικά τη διεύρυνση της ιδεολογίας της. Τόσο η οργάνωση όσο και το γενικότερο τζιχαντιστικό κίνημα δε φαίνεται, μέχρι και σήμερα, να έχουν επιτύχει τους στρατηγικούς τους σκοπούς μέσα από τις βίαιες εκστρατείες της Al-Shabaab. Παρόλα αυτά ένας από τους αρχικούς στόχους της οργάνωσης αποτέλεσε η εκδίωξη των αιθιοπικών δυνάμεων από τη Σομαλία, κάτι που επιτευχθεί το 2009 όταν τα στρατεύματα της Αιθιοπίας αποχώρησαν από τη χώρα. Αν δεν εξετάσουμε αναλυτικά τις αιτίες για τις οποίες αποχώρησαν οι αιθιοπικές δυνάμεις από τη Σομαλία και θεωρήσουμε συμβατικά ότι ήταν αποτέλεσμα της γενικότερης βίας που ασκούνταν στην περιοχή, μπορούμε να συνάγουμε το συμπέρασμα ότι η συγκεκριμένη εκστρατεία της Al-Shabaab παρουσίασε *επιτυχία*. Βέβαια, από το 2005 έως τις αρχές του 2009 που αποχώρησαν οι αιθιοπικές δυνάμεις από τη Σομαλία, οι επιθέσεις που καταγράφηκαν για την οργάνωση είναι 35, από τις οποίες οι 25 είχαν ως αντικείμενο επίθεσης στρατιωτικούς και κυβερνητικούς στόχους, οπότε το συμβατικό αποτέλεσμα της επιτυχίας δεν μπορεί να αποδοθεί στις τρομοκρατικές πράξεις αλλά στις τακτικές ανταρτοπολέμου. Έτσι, το αποτέλεσμα μπορεί να χαρακτηριστεί ως *πλήρης επιτυχία*.

για την οργάνωση σύμφωνα με τον Abrahms, ενώ ως *εγλωσσική επιτυχία* σύμφωνα με τον Krause, αφού η επίτευξη του στόχου αυτού δεν οδήγησε στην επιτυχία των στρατηγικών στόχων του ευρύτερου κινήματος που ανήκει. Ένα τέτοιο συμπέρασμα συνάδει με το συμπέρασμα του Abrahms ότι οι βίαιες εκστρατείες που βασίζονται κατά κύριο λόγο στον ανταρτοπόλεμο είναι πιο αποτελεσματικές σε σύγκριση με αυτές που βασίζονται στην τρομοκρατία.

Περαιτέρω, σε οργανωσιακό επίπεδο η Al-Shabaab αποτελεί μέχρι και σήμερα την ισχυρότερη τρομοκρατική οργάνωση στη Σομαλία, ενώ οποιαδήποτε προσπάθεια ανάδυσης έτερου τρομοκρατικού πόλου οδηγήθηκε μετά από κάποιο διάστημα σε αποτυχία. Επίσης, η οργάνωση αύξησε σταδιακά τον αριθμό των μελών της από 400 μέλη το 2006 σε περίπου 7.000 – 9.000 μαχητές το 2015¹⁵. Μετά τη σύνδεση της με την Al-Qaeda η οργάνωση διεύρυνε τη στοχοθεσία της και φαίνεται να αναβαθμίστηκε, κάτι που προκύπτει και από την προσοχή που έλαβε από την ISIS το 2015 και έπειτα. Διαφαίνεται ότι η βία και συγκεκριμένα η τρομοκρατία που άσκησε η οργάνωση επίδρασε θετικά στην αναβάθμιση της, αφού αύξησε τα μέλη της, διεύρυνε τη στοχοθεσία της, έλαβε διεθνή προβολή και ανέπτυξε ισχυρούς δεσμούς με άλλες ισχυρές οργανώσεις.

Σε τακτικό επίπεδο, σύμφωνα με την GTD, η οργάνωση από το 2005 έως το 2017 πραγματοποίησε 3.292 επιθέσεις, εκ των οποίων, βάσει αντικειμένου επίθεσης, οι 992 επιθέσεις (30%) μπορούν να υπαχθούν στην έννοια των τρομοκρατικών επιθέσεων (πολίτες, επιχειρήσεις, εκπαιδευτικοί οργανισμοί, δημοσιογράφοι και ΜΜΕ, ΜΚΟ, θρησκευτικοί στόχοι, τουρίστες, καθώς και δομές επικοινωνιών και μεταφορών), οι 2.237 επιθέσεις (68%) στο πλαίσιο του ανταρτοπόλεμου (διπλωματικοί, στρατιωτικοί, αστυνομικοί και άλλοι κυβερνητικοί στόχοι), ενώ οι υπόλοιπες (2%) δεν δύναται να ταξινομηθούν απόλυτα λόγω διάφορων χαρακτηριστικών. Οι περισσότερες τρομοκρατικές επιθέσεις (60%) έγιναν κατά αθώων πολιτών κυρίως μέσω απαγωγών (174 επιθέσεις), ένοπλων (156 επιθέσεις) και βομβιστικών (132 επιθέσεις) επιθέσεων. Από το σύνολο των τρομοκρατικών επιθέσεων μόνο 48 απέτυχαν. Οι ανθρώπινες απώλειες που προκλήθηκαν μόνο από τις τρομοκρατικές ενέργειες από το 2005 έως το 2017 υπολογίζονται σε 2.916 θύματα, 3.407 τραυματίες, ενώ άγνωστος παραμένει και σε αυτή την περίπτωση ο αριθμός των υλικών ζημιών. Αν προστεθούν σε αυτές και οι επιθέσεις

¹⁵ <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/61#size>

ανταρτοπολέμου, τα θύματα αγγίζουν τις 9.336. Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι σε τακτικό επίπεδο η οργάνωση πέτυχε τους στόχους της, γεγονός που καταδεικνύει ότι η τρομοκρατία σε αυτό το επίπεδο ανάλυσης ήταν αποτελεσματική.

Γ' Μέρος: Συμπεράσματα

Όπως προκύπτει από το Α' Μέρος της παρούσας εργασίας η τρομοκρατία αποτελεί μία αμφιλεγόμενη έννοια για την οποία έχει επιχειρηθεί πλήθος ορισμών. Παρόλα αυτά διαφαίνεται μία ακαδημαϊκή συμφωνία ως προς τα βασικά δομικά χαρακτηριστικά της που αφορά στη φύση, στους σκοπούς, στα κίνητρα και στον συμβολικό της χαρακτήρα. Η αδυναμία εύρεσης και καθορισμού ενός πλήρους και κοινά αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας υποδηλώνει, εκ των πραγμάτων, μία κατά προσέγγιση θεώρηση των χαρακτηριστικών που τη συνοδεύουν, γεγονός που συνεπάγεται τόσο θετικά όσο και αρνητικά αποτελέσματα. Από τη μία επιτρέπει ένα διεπιστημονικό εύρος ερμηνείας και μελέτης του φαινομένου, ρίχνοντας κατά περίπτωση φως σε άγνωστες πλευρές του, από την άλλη όμως υπόκειται σε μία υποκειμενικότητα, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε συμπεράσματα που δεν ανταποκρίνονται εξ' ολοκλήρου στην πραγματικότητα. Μελετώντας όμως κάποιος τα βασικά δομικά χαρακτηριστικά της έννοιας καταλήγει σε ουσιαστικά συμπεράσματα, τα οποία με τη σειρά τους επιτρέπουν μία επιπρόσθετη και χρήσιμη εξειδίκευση και τυπολογία του φαινομένου. Ακολουθώντας, αυτή η τυπολογία, που λειτουργεί μέσω της αποδόμησης και του συγκερασμού των βασικών και κοινών χαρακτηριστικών που εμφανίζει το φαινόμενο στο ευρύτερο θεωρητικό και ερευνητικό του πλαίσιο, οδηγεί κάποιον στην σαφέστερη πλαισίωση της ερμηνείας και προσέγγισης του φαινομένου για την επαρκή στοιχειοθέτηση περαιτέρω ζητημάτων.

Ένα ζήτημα που προκύπτει και είναι καθοριστικής σημασίας για τη μελέτη του φαινομένου της τρομοκρατίας, σχετίζεται με την πιθανή απόκλιση των πραγματικών από των αναφερόμενων περιστατικών τρομοκρατίας που εκδηλώνονται ανά τον κόσμο. Μιας και η πληροφόρηση για τρομοκρατικά περιστατικά βασίζεται κυρίως σε δημόσιες πηγές, η ύπαρξη και η αποτελεσματική και αμερόληπτη λειτουργία τέτοιων πηγών καθίσταται επιτακτικής φύσης για την αποτύπωση μίας ολοκληρωμένης εικόνας της κατάστασης.

Στο πλαίσιο της ευρύτερης μελέτης της αιτιότητας του φαινομένου και επιχειρώντας κανείς να εντοπίσει τα κίνητρα και τις αιτίες που οδηγούν στην τρομοκρατία, βρίσκεται μπροστά σε ένα σύνθετο και δαιδαλώδες δίκτυο προσεγγίσεων και ερμηνειών που επιτείνει ακόμη περισσότερο την δυσκολία χειρισμού του φαινομένου. Πόσο περισσότερο όταν σε μία μελέτη

συμπεριλαμβάνονται τουλάχιστον δύο μονάδες ανάλυσης, αυτές της ομάδας και του ατόμου, όπου η κατάσταση περιπλέκεται ακόμη περισσότερο. Οι ερμηνείες που επιχειρούν να εξηγήσουν τι οδηγεί μία ομάδα ή κάποιο άτομο στην τρομοκρατία αφορμίζονται από πολλούς επιστημονικούς και ακαδημαϊκούς κλάδους. Βρίσκεται στα χέρια του ερευνητή ποιες από αυτές θα επιλέξει για να τονίσει και να μελετήσει επαρκώς τα ερευνητικά του ερωτήματα. Επιπρόσθετα, ο καθορισμός των κινήτρων που οδηγούν στη βία αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα που απαιτεί πραγματική γνώση μίας κατάστασης και επαφή με το υποκείμενο της μελέτης, που στην προκειμένη περίπτωση, μία τέτοια καθολική δυνατότητα φαντάζει τουλάχιστον απίθανη. Με τη σειρά τους τα κίνητρα που σχετίζονται τόσο με το άτομο όσο και με την ομάδα, οδηγούν στην επιθυμία επίτευξης κάποιων στόχων για τους οποίους τελικά επιλέγεται να διεκδικηθούν μέσω της βίας. Η κατανόηση όμως αυτής της σχέσης μπορεί να μην είναι ξεκάθαρη, αφού ένας εξωτερικός παρατηρητής μπορεί να μην αντιλαμβάνεται απόλυτα τη σχέση μεταξύ σκοπών και μέσων επιδίωξης τους. Έτσι λοιπόν, κάποιος που μελετά τους στόχους και τα κίνητρα περιορίζεται, λίγο πολύ, στις δημόσιες προβολές και εκδηλώσεις που διατυπώνονται σχετικά με την στοχοθεσία των τρομοκρατικών ομάδων και των τρομοκρατών. Σίγουρα, διαβάζοντας κανείς τη σχετική βιβλιογραφία, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι τρομοκρατικές ομάδες έχουν μία ατζέντα που περιλαμβάνει διάφορους στόχους, κυρίως πολιτικούς όσο και άλλους.

Η μελέτη της αποτελεσματικότητας της τρομοκρατίας έχει να συνεισφέρει ουσιαστικά στα προλεγόμενα. Στηριζόμενη στους σκοπούς και στα αποτελέσματα που επέρχονται από την εφαρμογή της, μπορεί να ερμηνεύσει γιατί τελικά επιλέγεται η τρομοκρατία ως τακτική επίτευξης κάποιων σκοπών, αφού υπογραμμίζει τα κίνητρα που παρακινούν την υιοθέτηση της. Σε αυτή την προσπάθεια οι προσεγγίσεις που μπορεί να χρησιμοποιήσει κάποιος για να μελετήσει την αποτελεσματικότητα είναι ομοίως πολλές, αν και στη βιβλιογραφία κυριαρχούν δύο: η εργαλειακή και η οργανωσιακή προσέγγιση. Η πρώτη επικεντρώνεται στους πολιτικούς-στρατηγικούς στόχους μίας ομάδας και στην εργαλειακή χρησιμοποίηση της βίας, βάσει μίας ορθολογικής εκτίμησης κόστους-οφέλους. Η δεύτερη επικεντρώνεται στην ίδια την ομάδα και στους στόχους που επιδιώκει να καταφέρει για την επιβίωση και την αναβάθμιση της. Τα τελευταία χρόνια, η μελέτη της τρομοκρατίας στο πλαίσιο της θεωρίας των κοινωνικών κινημάτων κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος, καθώς δια αυτής δύναται να μελετηθούν τα άτομα και οι τρομοκρατικές οργανώσεις στο

ευρύτερο πλαίσιο ενός κινήματος και να εξεταστεί η κοινωνική διάσταση της βίας, επιτρέποντας να μελετηθούν περαιτέρω και οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ομάδων του ίδιου κινήματος. Όλες αυτές οι προσεγγίσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για το ατομικό επίπεδο μελέτης, αφού πλέον η άποψη που θέλει ορισμένες ψυχοπαθολογικές αιτίες να οδηγούν κάποιον στην τρομοκρατία δεν υποστηρίζεται, τουλάχιστον στις περισσότερες των περιπτώσεων.

Είναι τελικά η προσφυγή στη βία και στην τρομοκρατία μία αποτελεσματική επιλογή για την επίτευξη στόχων; Στο *επίπεδο της ομάδας* και συγκεκριμένα στην επίτευξη στρατηγικών στόχων, οι περισσότεροι συγγραφείς και οι εμπειρικές τους μελέτες απαντούν αρνητικά στο ερώτημα, υποστηρίζοντας ότι οι τρομοκρατικές εκστρατείες στο μεγαλύτερο μέρος τους, για διάφορους λόγους, είναι ανεπιτυχείς στην επίτευξη πολιτικών στόχων. Ακόμη και οι επιτυχημένες βίαιες εκστρατείες βασίστηκαν κατά κύριο λόγο στον ανταρτοπόλεμο (με αντικείμενο επίθεσης στόχους στρατιωτικού ενδιαφέροντος) και όχι σε καθ' εαυτού τρομοκρατικές ενέργειες. Παρόλα αυτά, η υιοθέτηση της τρομοκρατίας μπορεί να αποτελέσει μία αποτελεσματική επιλογή για την επίτευξη άλλων στόχων που επιδιώκει μία ομάδα. Αυτοί μπορεί να είναι η προσέλκυση νέων μελών, η αύξηση της χρηματοδότησης της, καθώς και η βελτίωση της θέσης της ομάδας μέσα στο ευρύτερο κίνημα που ανήκει. Παρόμοια συμπεράσματα μπορούν να διατυπωθούν και για το τακτικό επίπεδο, αφού η αποτελεσματικότητα σε αυτό σημαίνει σκοπούμενο κόστος σε ανθρώπινες ζωές, υλικές ζημιές ή και επικοινωνία ενός μηνύματος. Οι διαφορετικές τακτικές που υιοθετούνται οδηγούν σε διαφορετική ένταση και έκβαση των αποτελεσμάτων των ενεργειών. Άλλη δυναμική έχουν οι βομβιστικές επιθέσεις αυτοκτονίας και άλλη οι πολιτικές δολοφονίες. Ωστόσο, η επιτυχία και η αποτελεσματικότητα σε ένα από τα δύο τελευταία επίπεδα ανάλυσης δε σημαίνει αυτόματα ότι αυτή θα συνεισφέρει θετικά στην επίτευξη των στρατηγικών σκοπών μιας ομάδας. Πολλές φορές η επίτευξη ορισμένων στόχων σε αυτά τα δύο επίπεδα αποτελεί τροχοπέδη για την επίτευξη άλλων. Λόγου χάρη, μία οργάνωση μπορεί να στοχεύει στην επιβίωση της μέσω της τρομοκρατίας, η διεκδίκηση της οποίας να υπονομεύει την επίτευξη των διακηρυγμένων πολιτικών της σκοπών. Επίσης, η επιλογή της τρομοκρατίας μπορεί να προσεγγιστεί υπό το πρίσμα της μοναδικής ή της καλύτερης επιλογής που έχουν διαθέσιμες κάποιες ομάδες. Μία πολιτικά ορθολογική συμπεριφορά δεν σημαίνει απαραίτητα ότι υιοθετεί τακτικές που επιφέρουν καθολική και συνεχή αποτελεσματικότητα. Στο *ατομικό επίπεδο* η επιλογή

της τρομοκρατίας μπορεί ενίοτε να είναι αποτελεσματική. Για κάποιους σημαίνει ωφέλειες που αφορούν σε υλικά αγαθά, φήμη και περιπέτεια ενώ για άλλους μία κοινωνική διέξοδο από την αποξένωση και τη μοναξιά.

Μία διεπιστημονική ανάλυση, με προσλαμβάνουσες από διάφορους ακαδημαϊκούς κλάδους και επιστήμες επιτρέπει σε κάποιον να αποφύγει μονοσήμαντες και μονοδιάστατες προσεγγίσεις που συνεισφέρουν ελάχιστα στην κατανόηση του φαινομένου. Η υιοθέτηση περισσότερων του ενός επιπέδων ανάλυσης συνεισφέρει ομοίως προς τον σκοπό αυτό, αφού προτείνει τη μελέτη του φαινομένου από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Έτσι π.χ. μπορεί να εξηγηθεί ορθότερα η αντιστοιχία στρατηγικής αναποτελεσματικότητας της τρομοκρατίας και υιοθέτησης της ως κύριας τακτικής από διάφορες ομάδες, αφού αλλάζοντας το επίπεδο ανάλυσης και χρησιμοποιώντας γνώσεις από διαφορετικούς ακαδημαϊκούς κλάδους προκύπτουν χρήσιμα συμπεράσματα προς την κατεύθυνση αυτή.

Στο ίδιο πλαίσιο, η μελέτη των περιπτώσεων που επιχειρήθηκε στο Β' Μέρος της παρούσας εργασίας επιβεβαιώνει σε μεγάλο βαθμό τα παραπάνω. Η μία από της δύο οργανώσεις (Boko Haram) υιοθέτησε ως κύρια τακτική της την τρομοκρατία, με τεράστιες συνέπειες σε ανθρώπινες ζωές, ενώ η άλλη (Al-Shabaab) άσκησε κατά κύριο λόγο τακτικές ανταρτοπόλεμου με εξίσου θανατηφόρες συνέπειες. Οι κύριοι πολιτικοί στόχοι των οργανώσεων συνέκλιναν: ανατροπή της κυβέρνησης και εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού καθεστώτος με αυστηρή εφαρμογή του Ισλαμικού Νόμου. Και οι δύο οργανώσεις, μέχρι τη σύνταξη της παρούσης εργασίας, απέτυχαν στην επίτευξη του κύριου στρατηγικού τους σκοπού, με κάποιες στιγμές ελάχιστης επιτυχίας όταν αυτές βρίσκονταν στο απόγειο τους. Στόχος στρατηγικής σημασίας για τη δεύτερη αποτέλεσε επιπλέον και η εκδίωξη ξένων δυνάμεων από τη χώρα, κάτι που όπως αναλύθηκε στο προηγούμενο Μέρος, μπορεί να θεωρηθεί συμβατικά ότι επετεύχθη, όχι όμως χάρη στην τρομοκρατία αλλά στον ανταρτοπόλεμο. Πέραν όμως της επιρροής στην επίτευξη στρατηγικών στόχων, η τρομοκρατία λειτούργησε διαφορετικά για τις ίδιες τις οργανώσεις. Και στις δύο περιπτώσεις με την πάροδο του χρόνου συνεισέφερε θετικά στην προσέλκυση νέων μελών, αυξάνοντας έτσι τις επιχειρησιακές τους δυνατότητες και μετεξελίσσοντας τις τακτικές τους. Επίσης, και οι δύο οργανώσεις προσέλκυαν το ενδιαφέρον δύο εκ των μεγαλύτερων τρομοκρατικών οργανώσεων: της Al-Qaeda και της ISIS. Με την πάροδο του χρόνου και την επιχειρησιακή τους εξέλιξη, αμφότερες οι Al-Shabaab και Boko Haram αύξησαν τους δεσμούς τους αντίστοιχα με την Al-Qaeda και την ISIS, συμπλέοντας

στην επίτευξη των κοινών πολιτικών τους σκοπών στο πλαίσιο του ίδιου κινήματος. Επιπλέον και οι δύο οργανώσεις ανήκουν μέχρι σήμερα στις μεγαλύτερες και ισχυρότερες τρομοκρατικές οργανώσεις παγκοσμίως, με βραχύβιες και ανεπιτυχείς ανταγωνιστικές προσπάθειες ανατροπής τους από άλλες ομάδες, ενώ παράλληλα οι στόχοι τους έχουν γνωστοποιηθεί ευρέως στο κοινό, κυρίως μέσω της δημοσιότητας που προκάλεσε η φρικαλεότητα των πράξεων τους. Έτσι, διαφαίνεται ότι ορισμένες φορές η τρομοκρατία είναι αποτελεσματική για τους οργανωσιακούς στόχους μιας ομάδας. Σε τακτικό επίπεδο και οι δύο οργανώσεις θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι πέτυχαν τους σκοπούς τους, αφού οι τρομοκρατικές εκστρατείες τους προκάλεσαν τεράστια κόστη σε ανθρώπινες απώλειες, ενώ παράλληλα το επίπεδο αποτυχίας των επιθέσεων τους διαπιστώθηκε χαμηλό. Ως εκ τούτου, ομοίως και σε αυτό το επίπεδο ανάλυσης η τρομοκρατία φαίνεται να είναι ορισμένες φορές αποτελεσματική. Βέβαια, στα δύο αυτά τελευταία επίπεδα ανάλυσης η αποτελεσματικότητα εξαρτάται εμφανώς από τις επιχειρησιακές δυνατότητες της οργάνωσης, ενώ στο στρατηγικό επίπεδο, παρόλο που η αποτελεσματικότητα σχετίζεται με αυτές, προϋποτίθεται επιπρόσθετα και η κρατική συμμόρφωση στις τρομοκρατικές απαιτήσεις. Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι όλη η βία που ασκήθηκε από τις δύο οργανώσεις, πέρα από το κόστος σε ανθρώπινες ζωές και υλικές ζημιές, οδήγησε και οδηγεί χιλιάδες άτομα στον βίαιο εκτοπισμό τους στο πλαίσιο αναζήτησης ασφάλειας.

Επιπροσθέτως, η τρομοκρατία όπως απεδείχθη από την εμπειρική μελέτη των Chenoweth και Stephan είναι αποτελεσματικά υποδεέστερη τακτική σε σχέση με την πολιτική αποτελεσματικότητα των μη βίαιων εκστρατειών. Η διαπίστωση αυτή έχει σημαντικές επιπτώσεις τόσο για τις ομάδες και τα άτομα που υιοθετούν την τρομοκρατία όσο και για τις κρατικές αντιτρομοκρατικές πολιτικές που κατά καιρούς υιοθετούνται. Εάν η τρομοκρατία λοιπόν, σπάνια επιτυγχάνει τους πολιτικούς της στόχους και είναι ουσιαστικά λιγότερο αποτελεσματική από τις μη βίαιες εκστρατείες, η προβολή και η διακήρυξη της πολιτικής αναποτελεσματικότητας της τρομοκρατίας μπορεί να συνεισφέρει θετικά στον περιορισμό και την καταπολέμηση της υιοθέτησής της. Εάν αιωρείται η αντίληψη ότι η τρομοκρατία πετυχαίνει τους στρατηγικούς σκοπούς για τους οποίους υιοθετείται, η ακριβώς αντίθετη διαπίστωση μπορεί να αποτρέψει τέτοιες μελλοντικές πρωτοβουλίες, ενώ παράλληλα η προώθηση και η υλοποίηση πρωτοβουλιών που αφορούν στην εκπλήρωση των συμμετοχικών αναγκών των ατόμων μπορεί να συνεισφέρει επιπρόσθετα στην αποτροπή υιοθέτησης βίαιων μορφών διεκδίκησης. Επιπλέον, μια τέτοια διαπίστωση και η κατ' επέκταση

ευρύτερη προώθηση της μπορεί να θέσει τις μη βίαιες εκστρατείες ως μία σοβαρή εναλλακτική επιλογή για εκείνους που επιζητούν να διεκδικήσουν μία πολιτική αλλαγή. Βέβαια, κάτι τέτοιο μπορεί να αναπτυχθεί μόνο σε ένα μη βίαιο περιβάλλον, ικανό για την έκφραση των παραπόνων, πρόσφορο για πολιτική διεκδίκηση και αλλαγή, με αποτελεσματικές δομές, διακυβέρνηση χωρίς περιορισμούς και σωστή εκπαίδευση ως αντίδοτο στη βία και τον εξτρεμισμό. Η ενθάρρυνση των ανθρώπων να διεκδικούν μη βίαια αυτά που επιθυμούν, καλλιεργεί μία κριτική και ανεξάρτητη σκέψη που μπορεί να κάνει την ουσιαστική διαφορά. Άλλωστε, όπως ανέφερε και ο Γάλλος συγγραφέας André Breton, *«Ο Άνθρωπος είναι η απάντηση, όποια κι αν είναι η ερώτηση»*.

Πηγές – Βιβλιογραφία

Πηγές

Ιστοσελίδες

<https://www.rand.org/nsrd/projects/terrorism-incidents/about/definitions.html>

(πρόσβαση στις 10/12/2018).

<https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report> (πρόσβαση στις 10/12/2018).

<https://www.start.umd.edu/baad/database> (πρόσβαση στις 10/12/2018).

<http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/> (πρόσβαση στις 10/12/2018).

<https://www.counterextremism.com/> (πρόσβαση στις 10/12/2018).

<https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/nigeria> (πρόσβαση στις 10/12/2018).

<https://africacenter.org/publication/boko-harams-evolving-threat/> (πρόσβαση στις 10/12/2018).

<https://www.cfr.org/article/boko-harams-deadly-impact> (πρόσβαση στις 10/12/2018).

<https://edition.cnn.com/2014/06/09/world/boko-haram-fast-facts/index.html>

(πρόσβαση στις 10/12/2018).

<https://africacenter.org/publication/boko-harams-evolving-threat/> (πρόσβαση στις 10/12/2018).

<https://www.cfr.org/backgroundunder/al-shabab> (πρόσβαση στις 10/12/2018).

<https://www.theguardian.com/world/2018/nov/11/us-airstrikes-fail-to-weaken-al-shabaab-grip-on-somalia> (πρόσβαση στις 10/12/2018).

<https://www.foreignaffairs.com/articles/somalia/2017-11-03/after-mogadishu-attacks>

(πρόσβαση στις 10/12/2018).

<http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/groups/view/61#size>

(πρόσβαση στις 10/12/2018).

Βιβλιογραφία

Abrahms, M. (2011). Does Terrorism Really Work? Evolution in the Conventional Wisdom since 9/11. *Defence and Peace Economics* , 22 (6), 583-594.

Abrahms, M. (2012). The Political Effectiveness of Terrorism Revisited. *Comparative Political Studies* , 45 (3), 366-393.

- Abrahms, M. (2017, 12 10). The T-word: When is an attack terrorism. *LA Times* .
- Abrahms, M. (2008). What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy. *International Security* , 32 (4), 78-105.
- Abrahms, M. (2006). Why Terrorism Does Not Work. *International Security* , 31 (2), 42-78.
- Abrahms, M., & Gottfried, M. S. (2016). Does Terrorism Pay? An Empirical Analysis. *Terrorism and Political Violence* , 28 (1), 72-89.
- Abrahms, M., & Lula, K. (2012). Why Terrorists Overestimate the Odds of Victory. *Perspectives on Terrorism* , 6 (4/5), 46-62.
- Abrahms, M., Beauchamp, N., & Mrozczyk, J. (2017). What terrorist Leaders Want: A Content Analysis of Terrorist Propaganda Videos. *Studies in Conflict & Terrorism* , 40 (11), 899-916.
- Abrahms, M., Ward, M., & Kennedy, R. (2018). Explaining Civilian Attacks: Terrorist Networks, Principal-Agent Problems and Target Selection. *Perspectives on Terrorism* , 12 (1), 23-45.
- Beck, C. J. (2008). The contribution of Social Movement Theory to Understanding Terrorism. *Sociology Compass* , 2 (5), 1565-1581.
- Bhatia, M. (2005). Fighting words: naming terrorists, bandits, rebels and other violent actors. *Third World Quarterly* , 26 (1), 5-22.
- Chenoweth, E., & Stephan, M. J. (2008). Why civil resistance works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict. *International Security* , 33 (1), 7-44.
- Crenshaw, M. (1995). Thoughts on Relating Terrorism to Historical Contexts. Στο M. Crenshaw (Επιμ.), *Terrorism in context* (σσ. 3-26). Penn State Press.
- Crenshaw, M. (1992). Current research on terrorism: The academic perspective. *Studies in Conflict & Terrorism* , 15 (1), 1-11.
- Crenshaw, M. (2014). Terrorism Research: The Record. *International Interactions* , 40 (4), 556-567.
- Crenshaw, M. (1981). The Causes of Terrorism. *Comparative Politics* , 13 (4), 379-399.
- Crenshaw, M. (1998). The logic of terrorism: Terrorist behavior as a product of strategic choice. Στο W. Reich, & W. Laqueur, *Origins of terrorism: psychologies, ideologies, theologies, states of mind* (σσ. 7-24). Baltimore: Woodrow Wilson Center Press.

- Crenshaw, M. (1987). Theories of terrorism: Instrumental and organizational approaches. *The Journal of Strategic Studies* , 10 (4), 13-31.
- Cronin, A. (2002). Globalization and International Terrorism. *International Security* , 27 (3), 30-58.
- Cronin, A. (2009). *How Terrorism Ends: understanding the decline and demise of terrorist campaigns*. New Jersey: Princeton University Press.
- Dershowitz, A. M. (2002). *Why Terrorism Works: Understanding the Threat, Responding to the Challenge*. New Haven: Yale University Press.
- Drakos, K., & Gofas, A. (2006). The Devil You Know but Are Afraid to Face: Underreporting Bias and Its Distorting Effects on the Study of Terrorism. *The Journal of Conflict Resolution* , 50 (5), 714-735.
- Fortna, V. P. (2015). Do Terrorists Win? Rebels' Use of Terrorism and Civil War Outcomes. *International Organization* , 69 (3), 519-556.
- Gunning, J. (2009). Social movement theory and the study of terrorism. Στο R. Jackson, M. Breen Smyth, & J. Gunning (Επιμ.), *Critical Terrorism Studies: A New Research Agenda* (σσ. 156-177). Oxon: Routledge.
- Gurr, T. (1970). *Why Men Rebel*. New Jersey: Princenton University Press.
- Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Institute for Economics & Peace. (2017). *Global Terrorist Index 2017: Measuring and understanding the impact of terrorism*. Sydney.
- Jones, S. G., & Libicki, M. C. (2008). *How terrorist groups end: Lessons for Countering al Qa'ida*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Kalyvas, S. N. (2006). *The Logic of Violence in Civil War*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Krause, P. (2016). Cuando el terrorismo es eficaz: éxitos y fracasos para objetivos distintos. *Afers Internacionals* (112), 69-97.
- Krause, P. (2013). The Political Effectiveness of Non-State Violence: A Two-Level Framework to Transform a Deceptive Debate. *Security Studies* , 22 (2), 259-294.
- Kydd, A. H., & Walter, B. F. (2002). Sabotaging the Peace: The politics of extremism violence. *International Organization* , 56 (2), 263-296.
- Kydd, A. H., & Walter, B. F. (2006). The Strategies of Terrorism. *International Security* , 31 (1), 49-80.
- Laqueur, W. (1986). Reflections on terrorism. *Foreign Affairs* , 65 (1), 86-100.

- Neumann, P. R., & Smith, M. (2008). *The Strategy of Terrorism: How it works, and why it fails*. Oxon: Routledge.
- Oberschall, A. (2004). Explaining Terrorism: The Contribution of Collective Action Theory. *Sociological Theory* , 22 (1), 26-37.
- Pape, R. A. (2003). The Strategic Logic of Suicide Terrorism. *American Political Science Review* , 97 (3), 343-361.
- Rapoport, D. C. (2002). The Four Waves of Rebel Terror and September 11. *Antropoetics* , 8 (1).
- Sageman, M. (2017). *Turning to Political Violence. The Emergence of Terrorism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Schmid, A. P. (1984). *Political Terrorism: A Research Guide*. New Brunswick: N.J.: Transaction.
- Schmid, A. P. (2005). Root causes of Terrorism: Some Conceptual Notes, a Set of Indicators, and a Model. *Democracy and Security* , 1 (2), 127-136.
- Schmid, A. P. (2004). Terrorism: The Definitional Problem. *Case Western Reserve Journal of International Law* , 36 (2), 375-419.
- Schmid, A. P. (Επιμ.). (2011). *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. London: Routledge.
- Schmid, A. P., & Jongman, A. J. (1988). *Political terrorism : a new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories, and literature*. New Brunswick: NJ: Transaction Books.
- Van Um, E. (2016). *Evaluating the Political Rationality of Terrorist Groups*. Hamburg: Springer.
- Weinberg, L., Pedahzur, A., & Hirsch Hoefler, S. (2004). The Challenges of Conceptualizing Terrorism. *Terrorism and Political Violence* , 16 (4), 777-794.
- Wilkinson, P. (1974). *Political Terrorism*. London: The Macmillan Press LTD.